

**Den svenska skolan – rättvis och jämlik?
- En kritisk diskursanalys utav klassreproduktionen
i den svenska skolan.**

Författare: Johan Hansson

Handledare: Mohammadrafi Mahmoodian

Examinator: Lennart Carlsson

Sammanfattning

Denna uppsats avser att analysera på vilket sätt som den svenska skolan har framställts som en jämlik och rättvis institution. Frågeställningen har varit att undersöka vilken diskurs som synliggjorts i det empiriska underlaget, samt på vilket sätt denna diskurs påverkar klassreproduktionen i den svenska skolan.

Det empiriska urvalet för studien utgörs av den nuvarande regeringen ”Allians för Sveriges” utbildningspolitiska valmanifest *Mer kunskap – en modern utbildningspolitik* (2006). Detta material bearbetades utifrån ett kritiskt diskursanalytiskt perspektiv, för att på så sätt synliggöra på vilket sätt bilden av den svenska skolan har producerats.

Studiens resultat visade på att i framställning av den svenska skolan så framträdde en mix av två olika diskursordningar; dels en mer traditionell skoldiskurs, dels en nyliberal skoldiskurs. Detta kan således ses som ett tecken på att skildringen av den svenska skolan har tagit en ny form, den nyliberala diskursen i samhället har kommit att nå även skolans domän. Denna nya framställning kan i slutänden bidra till att klassreproduktionen i den svenska skolan i framtiden kan komma att förändras.

Nyckelord: klassreproduktion, skola, kritisk diskursanalys

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
1. Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställning	5
1.2 Avgränsningar och urval	5
2. Tidigare forskning	6
3. Teori – metodens teoretiska ramverk	8
3.1 Studier av klassreproduktion	9
3.2 Socialkonstruktionism	11
3.3 Diskursanalysens teoritradition	12
3.3.1 Begreppen makt/kunskap	13
3.3.2 Kritisk diskursanalys	14
4. Metod –tillvägagångssätt	16
4.1 Bearbetning av material	16
4.2 Validitet, reliabilitet och reflexivitet	19
4.3 Metodologiska reflektioner	20
5. Analys	22
5.1 Jämlikhet	22
5.2 Skolan i kris	27
5.3 Valfrihet	30
5.4. Flexibilitet	33
5.5 Kontroll	36
5.6 Integrering av den sociala praktiken	40
6. Diskussion	43
Referenslista	51

1. Inledning

Trots att Sverige är ett av de länder i världen som har arbetet mest frekvent med att stärka jämlikheten i skolan, så visar studier fortfarande på att elever från medelklassen har lättare, jämfört med elever från arbetarklassen, att ta sig till skolväsendets utbildningsformer (SCB, 2004, s. 1-3).

Ledande sociologer med Pierre Bourdieu i spetsen menar på att detta problem till delvis beror på tesen om att skolan, genom att försöka vara så jämlik som möjligt, utgår ifrån föreställningen om att behandla alla elever utifrån samma premisser. Genom att stirra sig blind på att behandla alla elever likvärdigt, går man dock miste på att det sker en överföring i skolväsendet av samhällets dominerande system av värden och normer. Skolans målsättning handlar i mångt och mycket om att uppnå en jämställd och rättvis skola som möjligt och denna rättvisa tar sig uttryck genom att just behandla alla elever lika, oavsett social bakgrund eller kön. Det man då har förbisett är att möjligheten att inhämta och omforma skolans kunskapsutbud till stor del beror på den enskilda elevens sociala bakgrund, exempelvis studievana i familjen och så vidare, det så kallade kulturella kapitalet (Månsson, P. 2003, s 386-387).

Trots att studier visar på att den svenska skolan ligger i topp i jämlikhetsstatistik, pekar samma studier på att det fortfarande existerar betydande skillnader rörande jämlikheten i svenska skolan; elever ifrån medel och överklassen har fortfarande lättare att ta till sig skolväsendets utbildningsformer jämfört med elever ifrån arbetarklassen. Detta förhållande, är som nämnts ovan, sedan länge välkänt inom den sociologiska forskningstraditionen, men i samhället och skolan i övrigt existerar fortfarande tankegången om att den svenska skolan ger alla elever likvärdiga möjligheter att producera bra resultat; detta för att de behandlar alla elever likvärdigt. Det är detta som utgör grundproblematiken i denna studie – att det inte råder någon konformitet mellan den svenska skolans faktiska tillstånd och människors uppfattning om densamma.

1.1 Syfte och frågeställning

Uppsatsen syftar till att utifrån en kritisk diskursanalys undersöka hur den nuvarande regeringen "Allians för Sverige" i sitt utbildningspolitiska valmanifest har bidragit till att producera bilden av den svenska skolan som en rättvis och väl fungerande institution där alla elever, oavsett social bakgrund, sägs ha samma möjlighet att producera framgångsrika resultat i skolan. Detta kommer att ske genom att jag urskiljer vilka diskussioner och förslag som "Allians för Sverige" fört beträffande den svenska skolpolitiken.

Med detta som grundval så ämnar jag att i denna uppsats, med utgångspunkt i den kritiska diskursanalysen besvara följande frågor:

1. Vilken diskurs synliggörs i mitt empiriska material gällande den svenska skolans framställning som en rättvis och jämlik institution?
2. På vilket sätt kan denna diskurs tänkas att påverka klassreproduktionen i den svenska skolan?

1.2 Avgränsningar och urval

Då denna uppsats kommer att utgå ifrån den diskursanalytiska teoritraditionen så kommer urvalet främst att baseras utifrån de diskurser som existerar i den skolpolitiska domänen. Syftet med denna studie är att analysera på vilket sätt som "Allians för Sverige" har producerat bilden av den svenska skolan som en välfungerande, rättvis och jämställd institution; det underlag som studien kommer att grundas på är deras utbildningspolitiska valmanifest. Då diskursanalysen är en metod som fokuserar på ingående textanalys kommer denna studie även att begränsas inom ramen för vad som rent tidsmässigt är möjligt för en uppsats på C-nivå. Det empiriska valet av material kommer därmed att tas utifrån de premisser jag nämnt ovan, och då denna studie endast ämnar att undersöka hur den skolpolitiska diskursen ser ut gällande skolans policy att behandla alla elever likvärdigt, är jag tvungen att välja ett material som förklarar detta utifrån olika angreppssätt.

Det material som jag kommer att använda mig utav är det material den ny tillträdde regeringen, "Allians för Sverige", utbildningspolitiska valmanifest; "Mer Kunskap – en

modern utbildningspolitik”. Valet av detta material gjordes med utgångspunkt ifrån att det är den ny tillträdde borgerliga regeringen som utformar och preciserar målen för hur den svenska utbildningspolitiken skall se ut och valmanifestet sammanfattar grunderna för denna utbildningspolitik.

2. Tidigare forskning

Under denna rubrik kommer det att presenteras tidigare forskning som belyser den svenska utbildningspolitiken ifrån ett historiskt perspektiv, där social snedrekrytering och klassreproduktion står i centrum.

2.1 Forskning rörande studier om klassreproduktionen

Jämlikhetsargumentet har varit en central punkt i de flesta utbildningspolitiska reformerna som ägt rum i Sverige. Ett starkt samband mellan social bakgrund och senare resultat i livet som utbildningsnivå och inkomst urskiljs ofta som bristande jämlikhet i livsmöjligheter. Att förändra, eller i varje fall mildra, detta samband har varit en dominerande fråga vid flertalet stora skolreformer under 1900-talet (Björklund, Edin, Fredriksson, Krueger, 2003, s. 9-10).

Fram till 1990-talets början har också den svenska fördelningspolitiken slagit relativt väl ut; enligt statistik som mäter lönespridning bland anställda samt om fördelningen av årlig inkomst bland hushållen hörde Sverige till de länder som visade upp de jämnaste resultaten (Björklund, et al. 2003, s. 10-11). 1990-talet var som bekant en turbulent ekonomisk period i Sverige, denna turbulens påverkade även skolväsendet på flera sätt. Dels tvingade den ekonomiska krisen fram besparingar inom skolan, dels bidrog det nya samhällsklimatet till att den svenska skolan rent ideologiskt fick en ny framtoning. Denna förändring kan beskrivas utifrån nyckelord som decentralisering, fritt skolval och konkurrens. I just detta avseende följde den svenska skolan samma väg som flertalet andra västeuropeiska länder. I samma veva beslutades det på politisk nivå att högskole- och universitetsväsendet skulle byggas ut, detta motiverades dels utifrån att högskole- och universitetsutbildning ansågs som ett bättre alternativ än de arbetsmarknadspolitiska hjälpprogrammen, samt dels utifrån fördelningsargumentet – att locka in barn ifrån familjer utan utbildningstradition till högre utbildningar (Björklund, et al. 2003, s. 11-15).

Välfärdspolitiska rådets rapport visar på att grundtanken om jämlikhet som har genomsyrat den svenska utbildningspolitiken genom åren har fått ett visst genomslag. I jämförande studier länder emellan har individens sociala bakgrund mindre betydelse för vidareutbildning på högre nivå i Sverige än i exempelvis USA och Tyskland. Dock har samma studie inte ännu kunnat avgöra om de utbildningspolitiska reformer som genomfördes på 1990-talet, som inriktade sig mot konkurrens, fritt skolval och decentralisering, kommit att innebära ett bakslag för den svenska jämlikhetsmodellen (Björklund, et al. 2003, s. 122-131).

Trots att Sverige är ett av de länder i världen som har arbetet mest frekvent med att stärka jämlikheten i skolan, så visar studier fortfarande på att elever från medelklassen har lättare, jämfört med elever från arbetarklassen, att ta sig till skolväsendets utbildningsformer. Detta tyder enligt Erikson & Jonsson (1993, s. 3-5) på att klassreproduktionen i skolväsendet är svår att motarbeta – trots att den svenska utbildningspolitiken under senare halvan av 1900-talet aktivt har presenterat reformer som åsyftar att stimulera att barn från arbetarklassen skall vidareutbilda sig, visar statistik på att detta dessa fortfarande är kraftigt underrepresenterade på högre utbildningar.

Statistik ifrån Statistiska Central Byrån (2004, s. 1-3) visar på liknande tendenser. Förvisso har antalet studenter med arbetarklassbakgrund på eftergymnasiala utbildningar procentuellt sett ökat de senaste åren, men på de mest prestigefylla utbildningarna (läkare, jurister etcetera) var dock den sociala snedrekryteringen som störst – elever med arbetarklassbakgrund utgjorde mindre än tio procent av de elever som studerade på dessa utbildningar (SCB, 2004, s. 10). Vidare visar samma studie på att elever med arbetarklassbakgrund i högre utsträckning söker sig till relativt nya lärosäten; de universitet och högskolor som hade sämst representation av elever från arbetarklassbakgrund var således de mest prestigefyllda (SCB, 2004, s. 15).

Gemensamt för de ovan presenterade studierna är att de påvisar ett inom sociologin känt mönster, det vill säga att sambandet mellan social bakgrund och elevers framtida utbildningsnivå är av betydande vikt. Detta uttrycker sig på en rad olika sätt; för det första är elever från arbetarklassbakgrund underrepresenterade på högskolor och universitet – detta trots omfattande reformer inom detta område. För det andra så visar studierna på att när väl

elever med arbetarklassbakgrund studerar på högskolan existerar det ett samband mellan valet av utbildning och individens sociala bakgrund. Detta medför slutligen att elever med arbetarklassbakgrund i låg utsträckning studerar på de mest prestigefyllda lärosätena – de lärosätten som reproducerar de högsta samhällsliga positionerna.

3. Teori – metodens teoretiska ramverk

Jag har i denna studie valt att använda mig utav Norman Faircloughs kritiska diskursanalys, detta då syftet med denna studie är att analysera huru skolan har erhållits legitimitet som en resultatrik och väl fungerande institution där alla individer sägs ha samma möjlighet att lyckas. Med utgångspunkt från den kritiska diskursanalysen kommer jag att utföra analyser utav det empiriska material, för att utifrån detta belysa hur diskussionen kring skolans framställning som resultatrik och välfungerande institution har förts. Då diskursanalysen som metod fokuserar på att läsa texter utifrån ett specifikt sätt, och därefter kritiskt granska textens innehåll och se på hur det uttrycks utifrån en annan synvinkel, anser jag att detta är den metod som är den bäst lämpade för att besvara just min specifika frågeställning. Detta grundas utifrån att Winther-Jørgensen och Phillips (2000, s. 69-70) nämner att den kritiska diskursanalysen har som uppgift att belysa den diskursiva praktikens roll i upprätthållandet av den sociala verkligheten, inbegripet de sociala relationer, som leder till att ojämlika maktförhållanden skapas och återskapas. Detta är en central punkt för denna uppsats, detta då jag undersöker hur och på vilket sätt som den ”Allians för Sverige” skapar föreställningen om jämlikhet i den svenska skolan.

Inledningsvis kommer jag att kortfattat redogöra för Bourdieus forskning rörande hur de olika kapitalformerna påverkar individers och grupper agerande i olika sammanhang; detta för att individens innehav av olika kapitalarter är av central betydelse för hans studier om hur klassreproduktionen i utbildningssystemet äger rum. Därefter kommer jag även att redogöra för grunderna i den socialkonstruktivistiska teoritraditionen, den allmänna diskursanalytiska traditionen samt slutligen den kritiska diskursanalysen, detta för att på ett tydligt sätt klargöra grunder för de traditioner som uppsatsen kommer att utgå ifrån.

3.1 Studier av klassreproduktion

Bourdieu använder sig av begreppet kapital som en förklaringsfaktor för individers/gruppers beteende. Kapital skall rent teoretiskt ses som olika typer av värden, resurser och tillgångar som konstant existerar i samhället. Dessa olika former av kapital är ständigt föremål för stridigheter, detta då innehav av kapital kan sägas garantera individen/gruppen en viss ställning i samhället. Olika individer/grupper i samhället utvecklar således olika tillvägagångssätt för att lägga beslag på eller utvidga värdet av sin egen användning av kapital. Bourdieu menar vidare på att det förekommer olika former av kapitalarter, och att innehavaren av dessa tillförskrivs vissa i samhället väsentliga fördelar. Ekonomiskt kapital, (materiella tillgångar) kulturellt kapital (resurser man förfogar över genom exempelvis hög utbildning) och socialt kapital (tillgångar i form av släkt- och personliga kontakter) är de tre vanligaste kapitalarterna i dagens samhälle, och besittandet av dessa assisterar individens/gruppens status och ställning i samhället (Månsson, 2003, s. 408).

Det symboliska kapitalet är starkt kopplat till dess tre kapitalarter och Bourdieu förklarar detta kapital på nedanstående vis: ”*Olika egenskaper (dvs. olika kapitalarter: fysiskt, ekonomisk, kulturellt, socialt kapital) förvandlas till symboliskt kapital när de uppfattas av social agenter utrustade med perceptionskategorier som gör att de kan känna igen dem och erkänna dem, tillskriva dem ett värde.*” (Bourdieu, 1995, s. 97). Med andra ord kan det symboliska kapitalet förklaras utifrån vad de sociala individerna/grupperna känner igen och således erkänner som värdefullt. I skolväsendet förvandlas exempelvis individers kulturella kapital; att behärska det akademiska språket, att besitta erfarenheter, att uppfatta och tänka på ett specifikt och så vidare, till symboliskt kapital. De individer som innehar kulturellt kapital kan med andra ord läsa av de viktiga symboliska koder som existerar i skolväsendes utformning (Broady, 1990, s. 171-172).

Bourdieu har i en rad olika studier försökt påvisa de bakomliggande orsakerna till den så kallade klassreproduktion i samhället, det vill säga varför de olika samhällsgruppernas ställningar, och då främst elitens ställning, alltid tycks bevaras utan problem. Eliten är ju över tid aldrig exakt samma individer, trots detta lyckas framgångsrika och välbärgade familjer med konststycket att behålla sin särställning i samhället. Bourdieu ställde frågan vad detta kunde bero på? Det resultat som Bourdieu nådde i sina studier var att utbildningssystemet är

central för denna reproduktion. Förvisso har utbildningssystemet justerat de tidigare existerande klasstrukturerna i samhället, men det har samtidigt bidragit till att ett nytt reproduktionsmönster av underordnad och överordnad har bildats. I sin teori om utbildningssystemets klassreproduktion utgår Bourdieu inte ifrån socialisationsbegreppet; det vill säga att alla har likvärdiga möjligheter att lyckas i skolan. Istället använder han sig utav reproduktionsbegreppet, där exempelvis relationer lärare och elev emellan främst handlar om att överföra, omvandla och tillägna sig det så kallade symboliska kapital som är väsentlig för att nå en hög position. Reproduktion avser följaktligen att det inte är tillräcklig att "lära sig läxan utantill", för att lyckas i skolan måste den också omvandlas och brukas i dialog med den makt från vilken symbolvärdena har sitt ursprung (Broady, 1990, s. 175-178).

Dagens skola domineras dock av inställning om att utbildningen är en likvärdig möjlighet för alla, oavsett kön och socialt ursprung. Detta synsätt leder till att man i utbildningen försöker att behandla alla elever jämbördigt, vilket får till följd att man blir blind för den överföring som sker i utbildningen gällande samhällets dominerande system av värden och normer. Förmågan att tillhandhålla och omforma denna kunskap beror dock på elevens sociala bakgrund, som exempelvis studievana i hemmet och så vidare. För den enskilde individen blir effekten av ett samhälle som i mångt och mycket byggs utifrån utbildning, att om man kommer från en enklare bakgrund och har ambitioner att nå en högt uppsatt position kommer man att möta åtskilliga hinder på vägen. I sin utbildning kämpar individen inte enbart för att nå bildning och kunskap, man lever också med sin sociala bakgrund och sin erfarenhet, den sociala bakgrunden leder ofta till att innehållet i det man studerar känns abstrakt. Flertalet individer förmår inte heller att upptäcka att de måste omvandla de erfarenheter och den livsinställning de fått genom sin sociala bakgrund till det som andra samhällsklasser haft med sig från födseln. Om utbildning skall bli det som många ur de lägre klasserna strävar efter, det vill säga en nyckel till social framgång, krävs det inte sällan betydande anpassningsarbete. Är det inte möjligt att upptäcka vilka symbolvärlden som man skall erhålla, och göra dessa till en del av sin bildning räcker sällan drömmar, strävan eller ens pengar till att nå de positioner som eftersträvas. Är man intresserad av att förändra sin klassposition genom utbildning krävs det således att man har möjlighet att tillägna sig de sociala mönster som bär fram hela utbildningens klassinnebörd (Broady, 1990, s. 215-216).

Bourdieu själv sammanfattar de konsekvenser som klassreproduktionen i skolan skapar påföljande sätt (1995, s. 35): *”Utbildningssystemet, som förr ansågs kunna skapa en sorts meritokrati genom att individuell prestationsförmåga gavs företräde framför ärvda privilegier, tenderar alltså att på grund av den dolda kopplingen mellan studiebegåvning och kulturellt arv inrätta en verklig statsadel.”*

Utbildningssystemet kan således sägas skilja på de elever som besitter ärvt kulturellt kapital ifrån de som saknar denna kapitalform. Då skillnaderna i begåvning inte kan urskiljas ifrån de sociala skillnader som grundas på det ärvda kulturella kapitalet, tenderar själva utbildningssystemet att upprätthålla de sociala skillnader som redan existerar (Bourdieu, 1995, s. 34-35)

3.2 Socialkonstruktionism

Diskursanalysen ingår i den socialkonstruktionistiska teoritraditionen, som är ett teoretiskt ramverk för en rad nyare teorier som behandlar hur man uppfattar och ser på samhället utifrån begrepp som kultur och samhälle. Trots att det existerar flertalet olika angreppssätt inom socialkonstruktionismen, och att det därav kan vara svårt att ge en karakteristisk bild som täcker dem alla, så finns det fyra nyckelpremisser som kan ses som grundstenarna i teorien. För det första har socialkonstruktionismen en kritisk inställning till det som ses som självklar kunskap; vår kunskap om omvärlden skall inte betraktas som objektiv sann, utan istället som en produkt av hur vi väljer att kategorisera och urskilja omvärlden. För det andra ser vi på och värderar vår omvärld utifrån historiska och kulturella premisser. Vår syn på omvärlden är således kontingent; de bilder vi har om omvärlden kunde ha varit annorlunda och dessa kan även förändras över tiden. Den sociala värld vi vistas i konstrueras även diskursivt, vilket får till följd att de yttre förhållandena inte skall ses som givna på förhand utan de förändras med tiden, vilket även våra sociala identiteter och kunskaper gör. Den tredje grundstenen för socialkonstruktionismen behandlar sambandet mellan kunskap och sociala processer, där vårt sätt att uppfatta omvärlden skapas och upprätthålls med utgångspunkt i sociala processer. Kunskap frambringas således utifrån en social interaktion, där gemensamma sanningar konstrueras och där det hela tiden sker en kamp om vad som skall anses som sant respektive falskt. Slutligen menar socialkonstruktionismen på att olika världsbilder i praktiken även leder

till olika sociala handlingar, och den sociala konstruktionen av kunskap får följaktligen konkreta sociala konsekvenser (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000, s. 12-13).

Som tidigare nämnts härstammar den diskursanalytiska teoritraditionen ifrån den socialkonstruktionistiska teoritraditionen, vilket således även gäller den kritiska diskursanalysen. I denna form av analys bidrar diskurser till att konstruera den sociala världen vi vistas i, och i den kritiska diskursanalysen står således förändring i centrum, och det analysverktyg man främst använder sig utav är språket. Dessutom fokuserar man kring begreppet intertextualitet, då man utgår ifrån tidigare diskursiva textelement och undersöker hur dessa hänger samman med varandra, detta då alla existerande diskurser är konstruerande efter tidigare vedertagna texter. Med utgångspunkt i detta perspektiv kan förvandlingar utav diskurser vara en följd utav nya sammansättningar, men diskurser kan även betraktas som en reproduktion där intet nytt har presenterats (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000, s.67-70).

3.3 Diskursanalysens teoritradition

Den diskursanalytiska traditionen har sina rötter i den franska filosofin och den samhällsvetenskapliga traditionen, där studier utav samhällsfenomen stod i centrum. Själva diskursanalysen kom att utvecklas till en bredare modell för textanalys, som med sina olika inriktningar kom att erbjuda nya metoder för textanalys. Det som är gemensamt för de olika inriktningarna är att avser att metodiskt studera diskurser (även om själva begreppet diskurs har skiftande innebörd för de olika inriktningarna). Unisont är ändock det bestämda synsättet på vilket de ser på språket och dess betydelse, vilket bidrar till att kommunikation görs till en aktiv och central process som skapas igenom den sociala kontexten. Vidare anses språket ha en konstituerande effekt, detta då språket i själv bidrar till formandet av exempelvis relationer och sociala identiteter. Detta leder till att språket blir en oundviklig bas för individers handlande och tänkande, och skall följaktligen ses som en produktiv process i tolkandet av omvärlden, detta då det bistår till konstruera den sociala kontext som omgärdar dem. Då diskursanalysen har denna utgångspunkt kan inget längre ses som bestående eller oföränderlig; vår tillvaro kännetecknas oavbrutet av aktiva producerande processer där språket kan sägas utgöra själva kärnan (Bergström & Boréus, 2005, s. 305-309).

Diskursanalys är användbar inom andra områden, exempelvis används diskursanalysen för att rekonstruera sociala identiteter, en företeelse som skall ses som en föränderlig process, där själva identiteten skapas igenom diskursen och således även i själva handlingen. Denna konstruktion av identiteter förorsakar en uppdelning mellan ”vi och de” i diskursanalysen, där konstruktionen av identiteter och tillskrivna roller förverkligas igenom en aktiv process, där det är den egna självbilden som utgör grunden för hur omvärlden urskiljs. Eftersom diskursanalysen utgår ifrån att det är språket som formar handlingen så inbegriper diskursanalysen alla typer av sociala handlingar och den fokuserar således på vad som sägas och görs. Makt är ett annat centralt begrepp inom diskursanalysen; oberoende om diskursen frambringar begränsningar för vad som får sägas eller behandlar åsiktsskapande är maktperspektivet allt som oftast en aktör i diskurser. Ibland talas det om den diskursiva makten, vilket är en focaulistisk definition rörande makt och som inrymmer tanken om att sociala relationer alltid behandlar maktdynamik (mer om detta nedan). Diskursanalysen fokuserar vidare kring de ”tvingande” normerna som skapas i och med diskurser, vilket bidrar till aktörer och bakomliggande orsaker förloras i intresse (Börjesson, 2003, s. 34-39).

3.3.1 Begreppen makt/kunskap

Foucault har inom det diskursanalytiska fältet framställt en teori som behandlar begreppen kunskap och makt; där makten placeras i centrum i stället för agenter och strukturer. Foucault menar på att makten är produktiv och fördelad över differentiella sociala praktiker och ses således konstituera kunskapen, diskurser och subjektiviteter. Det är följaktligen via makten som den sociala världen skapas, objekt åtskiljs samt relationer framställs, likaledes är makten ständigt förenad med kunskap; detta då båda förutsätter varandra (Foucault, 1993, s. 7-14). Detta begreppspar har en fundamental roll inom den kritiska diskursanalysen, även om den besitter en mer dubbeltydigt relation till maktuppfattningen än inom diskursteorin. Den kritiska diskursanalysen resonerar kring hur de diskursiva praktikerna medverkar till reproduktionen samt skapandet av olika maktförhållanden, där dessa yttringar ses som ideologiska. Den kritiska diskursanalysen fokuserar således mot både de diskursiva praktiker som konstruerar bilder av vår omvärld, sociala relationer, sociala subjekt; inbegriper maktrelationer samt mot den funktion som dessa diskursiva konstruktioner utgör i skapandet av sociala grupperns intressen. Därmed ser den kritiska diskursanalysen sin uppgift att göra den diskursiva praktikens roll synlig i förhållande till ojämna maktförhållanden. Diskurser har

även inom den kritiska diskursanalysen en konstruerande effekt på kunskap och är på det sättet en del av själva diskursernas funktioner (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000, s. 67-70).

3.3.2 Kritisk diskursanalys

Den kritiska diskursanalysen är ingen enhetlig teori, utan kan sägas vara en salig blandning av en rad olika diskursanalytiska teorier som delar samma grundpremissor. Winther-Jørgensen och Phillips (2000, s. 67-70) pekar på att det finns fem drag som ses som gemensamma för dessa angreppssätt. För det första anser all kritisk diskursanalys att diskursiva praktiker – varigenom man producerar texter och tolkar dessa – skall ses som en fundamental form av social praktik som medverkar till att konstituera den sociala världen. Syftet med den kritiska diskursanalysen blir således att belysa den lingvistiska-diskursiva dimensionen hos sociala och kulturella händelser. För det andra så är diskurs en viktig form av social praktik som endera konstituerar den sociala världen, samtidigt som den konstitueras utav andra sociala praktiker. Diskurs står således som social praktik i ett dialektiskt förhållande till alla andra sociala dimensioner; diskurser medverkar inte bara till att formera och omformera sociala strukturer i samhället, utan de speglar också dessa formeringar. För det tredje använder sig all form av kritisk diskursanalys av lingvistisk textanalys av språkbruket i det empiriska sociala sammanhanget. För det fjärde hävdar kritisk diskursanalys att diskursiva praktiker medverkar till att frambringa och reproducera ojämlika maktförhållanden mellan olika sociala grupper. Dessa effekter betraktas som ideologiska effekter. Detta bidrar till att den kritiska diskursanalysen ser det som sin uppgift att tydliggöra den diskursiva praktikens roll i upprätthållandet av dessa ojämlika maktförhållanden. Syftet med all form av kritisk diskursanalys blir således att bidra till att skapa social förändring i riktning emot mer jämna maktförhållanden i samhället, och försöker därmed att tydliggöra den roll som diskursiv praktik har i upprätthållandet av ett ojämlikt maktförhållande i samhället. Detta bidrar slutligen till att den kritiska diskursanalysen inte utger sig för att vara politisk neutral, som den objektivistiska samhällsvetenskapen, utan istället som en kritisk metod som är politiskt involverad i social förändring. Kritisk diskursanalys ställer sig sålunda på de underkuvades samhällsgruppernas sida. Syftet med kritisk diskursanalys blir därmed att bidra till sociala förändringar i riktning mot mer jämlika maktförhållanden (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000, s. 67-70).

Denna studie kommer att använda sig utav Faircloughs kritiska diskursanalys, detta beroende på att detta är den mest utvecklade teorin och metoden för studier av kommunikation, kultur och samhälle inom det kritiskt diskursanalytiska fältet (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000, s. 66). Fairclough försöker med sin kritiska diskursanalys att koppla ihop tre olika teoritraditioner; detaljerad textanalys med utgångspunkt i lingvistik, makrosociologisk analys utav social praktik, samt den mer tolkande mikrosociologiska tradition som fokuserar på att vardagen är något individer själva skapar genom användningen utav gemensamma normer och procedurer. Fairclough menar således att diskurs bidrar till att skapa sociala identiteter, sociala relationer samt kunskaps- och betydelsesystem. Fairclough utgår följaktligen att diskurs har tre funktioner. För det första har den en ideationell funktion, det vill säga att diskurs har en innehållslig dimension. För det andra existerar en relationell funktion, detta då olika relationer upprättas emellan olika grupper. Slutligen bidrar diskurser till att konstruera olika identiteter. Med utgångspunkt i detta menar Fairclough att när diskurser skall analyseras skall man fokusera på två dimensioner; dels den kommunikativa händelsen – det vill säga ett specifikt fall av språkbruk som exempelvis en tidningsartikel, dels diskurordningen – det vill säga summan av de olika diskurstyper som konsumeras inom en social domän (Fairclough, 1992 s. 64-66). Förhållandet mellan kommunikativa händelser och diskurordningar är enligt den kritiska diskursanalysen dialektiskt; diskurordningen är förvisso en form av struktur, men detta innebär inte att det är ett system i strukturalistiskt mening av den orsaken att kommunikativa händelser inte enbart reproducerar diskursiva ordningar, utan även kan förändras dessa genom nyskapande språkbruk (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000, s. 76).

I sin kritiska diskursanalys spinner Fairclough vidare på denna tanker och har skapat en tredimensionell analysmodell som skall ses som ett analytiskt ramverk för analys utav empiriskt språkbruk. Analysen tar för det första sin utgångspunkt i den diskursiva praktiken, det vill säga att den avser att undersöka hur texter produceras, konsumeras och distribueras. Den andra dimensionen i modellen ämnar granska den kommunikativa händelsen – texten – utifrån ett lingvistiskt perspektiv; där texters grammatiska struktur undersöks. Den tredje och sista dimensionen breddar analysen ytterligare, då man på denna nivå resonerar kring social praktik och även vidgar diskursen genom att redogöra för hur den kopplas samman till andra diskurser och icke-diskursiva fält. I och med att den kritiska diskursanalysen använder sig av

denna tredimensionella modell betyder det att man använder sig av en faktisk analys av en kommunikativ händelse där text, diskursiv praktik och social praktik hänger samman med varandra. Detta medför att analysen utav diskursiv praktik koncentrerar kring hur texter bygger på redan befintliga texter och diskursiva element, analysen av texten fokuserar på grammatiken i texten, återkommande ord, metaforer, sammanhang och så vidare. Den sociala praktiken ses slutligen som en integrerad del utav både texten och den diskursiva praktiken, detta då det är i den diskursiva praktiken som språket brukas för att konsumera och producera texter, vilka i sin tur skapas samt även själva skapar den sociala praktiken. Ändamålet med den kritiska diskursanalysen är att grundligt beskriva relationen som råder emellan social praktik och språkbruk. Följaktligen ses alla former av kommunikativa händelser som en del utav den sociala praktiken, detta då den ifrågasätter eller framställer diskursordningen. Detta kallas för intertextualitet, det vill säga att man kan se hur olika texter relateras till varandra, samt att man även kan se avtryck av andra texter i den text som man analyserar. Social praktik vidgar analysen, då diskursen man analyserar även ingår i andra strukturer; den inbegriper inte en ensam diskurs, utan den framställs utifrån den kontext den befinner sig uti. Till sist skildrar diskursordning hur den text som analyseras måste relateras till andra diskurser, detta för att man skall kunna beskriva hur den diskurs man analyserar är konstruerad (Fairclough, 1992 s. 67-73).

4. Metod – tillvägagångssätt

Under denna rubrik kommer jag att behandla uppsatsens metodologiska tillvägagångssätt. Det som kommer att behandlas i detta avsnitt är bearbetningen av materialet, samt en diskussion rörande problemen med validitet, reliabilitet och reflexivitet.

4.1 Bearbetning av material

Den kritiska diskursanalysen ämnar som jag nämnt ovan att analysera samhällsfenomen med utgångspunkt i språket, och då det rör sig om studier utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv medför det att det är diskursen i sig som är det som skall analyseras. Ändamålet med diskursanalys är således att redogöra för det som framställs samt att fastställa diskursiva mönster och utifrån dessa mönster försöka erhålla en mening om de sociala strukturerna.

Som nämnts ovan använder sig den kritiska diskursanalysen av ett tredimensionell analysredskap, som bygger på text, diskursiv praktik och social praktik. Denna tredimensionella modell analyserar diskursen utifrån tre olika nivåer, där varje nivå kan analyseras var för sig. I denna uppsats ämnar jag att använda mig utav, samt att befinna mig inom denna tredimensionella ram. Hur jag rent praktiskt har använt Faircloughs tredimensionella analys kommer jag att redovisa nedan.

Den första fasen i bearbetningen utav texten var att utföra en detaljerad textläsning av det empiriska materialet. Denna textläsning gjordes i syfte för att finna upprepade och återkommande begrepp, meningsuppbyggnader samt teman som var relevanta för denna studies syfte. Under bearbetningen av textmaterialet urskildes följaktligen vissa textelement som ansågs relevanta samt representativa för diskursen kring den svenska skolan framställning som en rättvis och jämlik institution. De kategorier och teman som identifierades som centrala för denna studie syfte var: *jämlikhet*, *”skolan i kris”*, *valfrihet*, *flexibilitet*, *samt kontroll*.

Varje centralt tema analyserades sedan med utgångspunkt i Faircloughs tredimensionella modell, vilket innebar att resultaten tydliggörs, detta då varje analysverktyg användes fristående. Att analysera med utgångspunkt i den diskursiva praktiken innebär att undersöka hur diskursen kring skolan har producerats och konsumerats i det empiriska materialet; till exempel analyserades texternas så kallade intertextuella kedjor för att försöka finna om ”samma” text kunde dyka upp även i tidigare textmaterial. Vidare ville jag urskilja på vilket sätt texterna konsumerades interdiskursivt; det vill säga om texterna uteslutet bygger på tidigare texter och följaktligen bidrar till att reproducera den gängse diskursordningen, eller om texterna blandas på ett nytt och komplext sätt således medverkar till diskursiv och sociokulturell förändring (Fairclough, 1992 s. 78-86). Att analysera texten utifrån textdimensionen betyder att det som skall undersökas är de lingvistiska uppbyggnaderna, detta för att se hur diskursen textuellt förverkligas. Här har jag även använd mig av begreppen modalitet och transitivitet, detta då de enligt Fairclough är de viktigaste när man rör sig i den textanalytiska dimensionen. Begreppet modalitet används för att undersöka styrkan i textuella påståenden; här skiljer man bland annat emellan starka objektiva modaliteter och svaga subjektiva dito. Om det i en text exempelvis står att något *är* innebär en stark modalitet,

formulerar man sig på ett sådant sätt att avser man att uttrycka en form av sanning som läsaren skall acceptera. Andra exempel på modalitet behandlar vem som uttalar sig i en text; auktoriteten i ett påstående kan variera beroende på vem som uttalar sig i en specifik fråga. Olika diskurser använder sig av olika former av modalitet. Vilken modalitet som en textförfattare använder sig får konsekvenser för diskursens konstruktion utav både sociala relationer och kunskapssystem (Fairclough, 1992 s. 158-160). Transivitetsbegreppet är de andra grammatiska analys-element som jag använder mig av; detta begrepp behandlar hur händelser och processer binds samman med olika objekt och subjekt. Syftet med att undersöka transiviteten är att klarlägga hur olika framställningsformer får reala ideologiska konsekvenser (Fairclough, 1992 s. 177-179). I denna analys har jag som utgångspunkt haft transivitetsens tre hörnstenar, nämligen processer, deltagare samt omständigheter. Processer kan vara av två slag; dels en handling, det vill säga något som avsiktligt utförs av någon, samt dels en händelse, vilket kan sägas vara en förändring i världen som uppstår utan att någon handlat medvetet. Även deltagare kan delas in i två kategorier; agenter och mottagare. En agent är en individ som utför en handling, mottagare är den individ som påverkas av agentens handlande. Omständigheter berör slutligen tid och plats. Vidare kommer jag i analysen av transivitet integrera begreppen nominalisering och passivering. Nominalisering innebär att undersöka hur verb och adjektiv i olika sammanhang ersätts med substantiv, vilket bidrar till att deltagaren kan suddas bort från processerna. Passivering behandlar hur deltagaren i en text rent lingvistisk utlämnas, och att texten istället lägger fokus på mottagaren. Genom att analysera transiviteten utifrån dessa tre hörnstenar, samt att undersöka nominalisering och passivering, utför man en så kallad syntaxanalys och avsikten med denna form av analys, är som nämnts ovan, att analysera befintliga texter mot andra möjliga sätt att framställa samma text. Denna form av syntaxanalys visar på ett tydligt sätt hur olika framställningar av ett skeende får en reell betydelse för hur diskurser konstrueras (Bergström & Boréus, 2005, s. 281-285). Slutligen så ställdes den diskursiva praktiken och texten i förhållande till den mer omfattande analysdimensionen; den sociala praktiken, som är den yttersta och mest övergripande dimensionen i Faircloughs modell, vilken även kan ses som det slutgiltiga steget i analysen av "Allians för Sveriges" framställning av den svenska skolans som en jämlik institution. När den svenska skolans framställning analyseras med utgångspunkt i den sociala praktik avser jag således att denna undersöka hur denna diskurs relateras till ideologi och makt. Detta leder till analysen vidgas, av den orsaken att text som en form av social praktik

utgör en del i en större struktur. Fairclough nyttjar begreppet diskursordning och menar på att en specifik diskursiv praktik alltid skall kunna relateras till andra diskurser, och för den kritiska diskursanalysen blir det en nödvändighet att kunna uttala sig om hur dessa diskursordningar är konstruerade (Fairclough, 1992, s. 86-91).

Slutligen bör det nämnas att den kritiska diskursanalysen till mångt och mycket spinner vidare på tidigare tankesätt såsom kritisk teori och ideologikritik. Ideologikritiken menar på att maktrelationerna i ett samhälle följs av ett hegemoniskt språk som genomgående maskerar världen. Målet med ideologikritik blir därmed att undergräva makten och belysa hur verkligheten bakom ideologin ser ut. I denna uppsats kan detta exemplifieras av tesen att den svenska skolan är en jämlik institution där alla elever har likvärdiga möjligheter att lyckas. Samtidigt visar dock studier på att elever från medelklassen har bättre förutsättningar jämfört med elever från arbetarklassen att lyckas i skolväsendet. Det råder följaktligen ingen konformitet mellan tingens faktiska tillstånd och människornas uppfattning om dem; människorna ser således inte verkligheten på grund av de ideologier som förvanskar deras världsbild (Winther & Jørgensen, 2000, s. 152-153).

4.2 Validitet, reliabilitet och reflexivitet

Validiteten inom den diskursanalytiska forskningstraditionen behandlar främst relevansen i data, närmare bestämt huruvida det insamlade datamaterialet kan besvara frågeställningen i forskningen. Detta kriterium utgör inget problem i denna uppsats, detta då studiens syfte och empiriska material är så nära besläktade. Det som vidare är relevant för validiteten i en kritiskdiskursanalys fastställs genom att betrakta det sammanhang som diskursen existerar i, validiteten kan således mätas igenom att kontrollera analysens fruktbarhet, med detta menas att man undersöker i vilken utsträckning som analysen lyckas med att skapa nya förklaringar och således tillföra nya aspekter (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000, s. 122-123). För att validiteten i en studie skall stärkas är det även viktigt att man som författare på ett tydligt sätt klargör för själva analysprocessen; det är således därför som jag i denna uppsats tydlig kommer att redogöra för hur kopplingen mellan citat och analys ter sig, för att på så sätt klargöra hur tolkningen gjorts vilket medför att det tydligt går att kontrollera hur jag brukat mig utav textmaterialet.

En annan aspekt som alltid skall behandlas är reliabiliteten, vilket behandlar en studies tillförlitlighet samt hur precis undersökningen är. Med andra ord så beskriver reliabiliteten hur väl undersökningen mäter det som det avser att mäta. Intersubjektivitet, det vill säga att man som forskare skall kunna utföra samma undersökning vid olika tidpunkter och ändå erhålla samma resultat, är också ett element inom reliabiliteten. Reliabiliteten och intersubjektiviteten i denna studie förstärks på grund av att jag utför en lingvistisk syntaxanalys, detta beroende på att det då existerar fastställda regler för hur denna analys rent tekniskt skall utföras; genom att noggrant förklara hur jag gått tillväga i min undersökning ökar möjligheten för andra att nå samma resultat. Till skillnad från den kvantitativa forskningstraditionen fokuseras i en diskursanalys det mesta mot forskaren själv, detta då denne ses som "mätinstrument", vilket kan mynna ut i att forskarens subjektiva värderingar och attityder kan ha en negativ effekt på reliabiliteten (Bergström & Boréus, 2005, s. 352-353). I den diskursanalytiska domänen menar Winther-Jørgensen och Phillips (2000, s. 119-122) att det kan vara ett svårt att som forskare enbart se den diskurs som man väljer att studera som enbart en diskurs. Detta beror ju på att även forskaren befinner sig i samma socialt konstruerade verklighet som alla andra; det är således av yttersta vikt att man som diskursanalytisk forskare försöker att "ställa sig själv och sin kunskap utanför diskursen", för att därav försöka att undvika att bli en del utav den diskurs man själv ämnar undersöka. Denna problematik framträder i alla diskursanalytiska studier, och säkerligen också i denna C-uppsats, men jag har försökt att komma till rätta med detta problem genom att använda mig utav citat, samt att motivera mina tolkningar med utgångspunkt ifrån citaten. För att stärka reliabiliteten i en diskursanalytisk undersökning är det vidare av yttersta vikt att läsaren tydligt kan förstå och följa hur och på vilka sätt som har genomförts. Det är även väsentligt att på ett tydligt sätt klargöra de resultat som har nåtts. Följaktligen kommer jag i denna studie försöka att tydliggöra kopplingen mellan exempelvis citat och analys, detta för att påvisa hur själva analysprocessen har utförts, samt även för att resultatet skall kunna följas av läsaren på ett tydligt sätt (Bergström & Boréus, 2005, s. 353).

4.3 Metodologiska reflektioner

Det existerar en karikerad tolkning av all socialkonstruktionistisk forskning som utgår ifrån att verkligheten är som man påstår att den är. Om någon påstår att den är annorlunda så är den därmed annorlunda. Denna tolkning menar Winther & Jørgensen (2000, s. 150-151) är både riktig och felaktig. På den filosofiska nivå är denna tolkning riktig; genom att tillskriva sig

själv och världen betydelse kan vi förstå och agera i världen, och i denna filosofiska mening får både vi och vår omgivning den innebörd som vi tillskriver dem. Men i en given tillvaro håller sig de flesta innebörder relativt fasta, och de enskilda subjekten har därav bara begränsade möjligheter att manipulera med dem; förändringar i tillskrivningar av subjektens betydelse utgörs därmed av kollektiva sociala processer. Den socialkonstruktionistiska förutsättningen om att alla betydelser i princip är kontingenta öppnar dock möjligheter för att ställa sig frågande till det som anses vara självklart. Därav måste man i en diskursanalytisk studie ställa sig kritiskt till det resultat man själv frambringar, och inte betrakta detta resultat som en korrekt tolkning av verkligheten. Här presenterar sig ett filosofiskt dilemma som ständigt är närvarande i all diskursanalytisk forskning och som ställer krav på att forskaren hela tiden måste reflektera över sin egen roll i sin undersökning; om det är så att verkligheten skapas diskursivt, och inte utifrån ett positivistiskt perspektiv (det vill säga objektiv sanning), hur kan man då som forskare hävda att sin egen undersökning är mer relevant än andras? (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000, s 111-112).

Vidare bör man reflektera över den upplysningstanke som existerar i den kritiska diskursanalysen. Denna upplysningstanke har likheter med Jürgen Habermas teorier, och kan således ses som en social rörelse för upplysning och demokratisering av samhället. Men den kritiska diskursanalysen har i mångt och mycket kommit att utvecklas till en analys där bara vissa samhällsförhållanden analyseras – vilket har bidragit till att de som forskare som använder sig av en kritisk diskursanalys anser sig erhålla tolkningsföreträde genom sin upplysning (Börjesson, 2003, s. 180-181).

Även om denna uppsats ämnar analysera ett politiskt valmanifest, gör den inga ansatser att utgöra ett politiskt ställningsstagande – uppsatsen syfte är att med utgångspunkt ifrån en kritisk diskursanalys undersöka på vilket sätt som de som styr Sverige förmedlar bilden av den svenska skolan, och på vilket sätt som denna framställning påverkar den sociologiska relevansen i klassreproduktionen. Ändock blir det oundvikligt att uppsatsen som helhet blir politiskt laddad, detta då den behandlar politiskt material, fast i kritisk diskursanalytisk anda hävdar jag att uppsatsen må vara politiskt laddad, men dess intention enbart är att klargöra de diskursiva praktikernas roll i framställande av de ojämlika maktförhållande som råder i den svenska skolan.

5. Analys

I denna del kommer uppsatsens analys att presenteras. Denna analys kommer att utgå ifrån de teman som presenterades ovan. För att förtydliga analysen kommer den att delas upp under de olika temana, samt att varje tema kommer att analyseras separat. Varje tema kommer sedan att analyseras med utgångspunkt ifrån dess koppling till förställningen om att den svenska skolan som är en jämlik institution där alla elever har likvärdiga möjligheter att lyckas. Detta bidrar till att analysen blir mer lätthanterlig samt att den på ett mer konkret sätt kan relateras till Faircloughs tredimensionella analysmodell; vilket följaktligen betyder att diskursiv praktik, text och social praktik kommer att analyseras var för sig, med utgångspunkt i temana; *jämlikhet*, *”skolan i kris”*, *valfrihet*, *flexibilitet*, *samt kontroll*. I själva analysen kommer textutdrag ifrån det empiriska materialet att presenteras och dessa kommer att kopplas samman och analyseras med utgångspunkt i de olika dimensionerna i Faircloughs analysmodell.

5.1 Jämlikhet

När det handlar om förklaringar till framställningen av den svenska skolan, som en jämlik institution där alla individer har en likvärdig möjlighet att lyckas i skolan är en av parametrarna som skall tas i besittning just tanken om att alla individer har jämbördiga förutsättningar att lyckas i den svenska skolan. Tanken om jämlikhet är som nämnt tidigare ett gammalt inslag i den svenska utbildningspolitiken. Ända sedan lansering av den svenska allmänna folkskolan 1842 har jämlikheten haft en central roll vid utbildningspolitiska åtgärder (Björklund, et al. 2003, s. 9-10).

Jämlikhet var ett centralt tema som det borgerliga regeringsalternativet ”Allians för Sverige” presenterar i sitt utbildningspolitiska valmanifest. Diskussion samt förslag rörande jämlikheten i den svenska skolan framträder i manifestets inledning, i förslag rörande grundskolan, gymnasieskola samt under rubriken ”högre studier”. Inledningsvis kommer analysen att fokuseras kring hur textmaterialet i ”Allians för Sveriges” utbildningspolitiska manifest konsumeras samt produceras; med andra ord kommer analysen till en början att inrikta sig mot den diskursiva praktiken.

”Framgångsrika skolor präglas av gott ledarskap och välutbildade lärare, av höga och positiva förväntningar på varje elev, av tydlig fokusering på kunskapsresultat och en trygg och lugn miljö. När grundskolan är av hög kvalitet blir inte kön och familjebakgrund längre avgörande för hur väl en elev lyckas nå kunskapsmålen.” (Allians för Sverige, 2006, s. 6)

Exemplet ovan visar på att ”Allians för Sverige” i sin utbildningspolitiska formulering tydligt bygger vidare på den dominerande samhällsdiskursen om att den svenska skolan kan skapa likvärdiga förutsättningar för att alla elever skall kunna uppnå kunskapsmålen. Textförfattarna bidrar således till upprätthållandet utav den dominerande diskursordningen i samhället. Den uppfattning som ”Allians för Sverige” producerar har följaktligen en låg grad av interdiskursivitet vilket i sin tur betyder att de reproducerar den bestående diskursen i samhället (Winther-Jørgensen & Phillips, 2000, s. 77-78)

Som nämnts ovan kommer analysen även att vidgas och analyseras textuellt med utgångspunkt ifrån de lingvistiska begreppen modalitet och transitivitet.

*”Framgångsrika skolor präglas av gott ledarskap och välutbildade lärare, av höga och positiva förväntningar på varje elev, av tydlig fokusering på kunskapsresultat och en trygg och lugn miljö. När grundskolan är av **hög kvalitet** blir inte kön och **familjebakgrund** längre avgörande för hur väl en elev lyckas nå kunskapsmålen.”* (2006 s. 6)

När utbildningspolitiken beskrivs utifrån detta språkval så förmedlar ”Allians för Sverige” bilden av att om villkoren av en skola med hög kvalitet är uppnått spelar inte längre kön och familjebakgrund någon betydelse för elevers studieresultat. I textutdraget ovan finns vissa nyckelbegrepp (vilka jag har valt att markera i fet stil; något som jag även i fortsättningen kommer att göra) som är centrala för textens framställning och dessa begrepp kommer följaktligen att analyseras noggrannare. Formuleringar som *hög kvalitet* och *familjebakgrund* är vidlyftiga formuleringar som kan uppfattas olika av olika läsare och kan därmed harmonisera med brett skilda innebörder, det är således väsentligt att ordvalen utvärderas närmare. ”Allians för Sverige” förmedlar för det första budskapet att om skolan är av *hög kvalitet* så har kön och familjebakgrund ingen betydelse för hur väl en elev lyckas i skolan. Vad menar då textförfattarna med formuleringen *hög kvalitet*? Vid en genomläsningen av

textmaterialet förklaras inte vad som åsyftas med hög kvalitet på ett utmärkande sätt, däremot lägger "Allians för Sverige" fram en rad olika förslag som de avser kommer att stärka kvaliteten i den svenska skolan; bland annat framträder förslag om att kontrollinstanser skall införas i skolan vid tidigare ålder, målbilden skall förtydligas, ordningen och arbetsron skall stärkas, skolka skall skrivas in i betyget, lärarens roll i undervisningen skall stärkas och så vidare (2006, s. 10-16). "Allians för Sverige" åsyftar således på att om dessa förändringar genomförs i skolan så kommer variabler som kön och *familjebakgrund* inte längre ha någon betydelse elevers studieprestation. Vad menas då med *familjebakgrund*, innebörden av detta ordval kan tolkas utifrån en rad olika premisser; det kan innefatta en familjens storlek, föräldrarnas ålder, social klass, etnicitet etcetera. Även vid detta tillfälle ger "Allians för Sverige" inget enhetligt svar på vad som menas med familjebakgrund, men vid en genomläsning av texten så urskiljs vad de kan tänkas mena med detta, då de kopplar samman *familjebakgrund* med bostadsort (2006, s. 8), och vid andra tillfällen talar om att en persons utbildning inte ska vara beroende av social bakgrund eller ekonomiska resurser (2006, s. 4). Genom att bruka dessa formuleringar så undviker textförfattarna att använda sig av den mer laddade formuleringen social klass; kontentan av dessa formuleringar blir således mindre politiskt laddade vilket bidrar till att fler kan finna deras ståndpunkt attraktiv. Genom att använda sig av uttrycksätt som *hög kvalitet* samt *familjebakgrund*, bidrar följaktligen till att "Allians för Sverige" neutralisera innebörden i dessa begrepp vilket får till följd att dess innebörder tolkas olika beroende vilka preferenser läsarna har. Att textförfattarna slutligen använder sig utav *är* i sina formuleringar får även det konsekvenser för hur diskursen kring skolans konstrueras, detta beroende på att denna formulering utgör en stark objektiv modalisering. Att på detta sätt försöka påvisa att det man själv skriver som ett sakförhållande, genom att använda ordvalet *är* bidrar till auktoriteten i "Allians för Sveriges" påstående stärks och gör det därmed svårare för läsaren att ifrågasätta.

Samtidigt som man kunde finna starka objektiva modaliteter i texten, dök de vid vissa tillfällen även upp en svag och subjektiv modalisering, vilket vid en första anblick kan tyckas vara anmärkningsvärt och motsägelsefullt till det som beskrevs ovan.

*”Grundskolan ska ansvara för att eleverna får de grundläggande kunskaper som var och en behöver. Skolan ska ge **förutsättningar** för **alla** elever, oavsett bakgrund eller bostadsort, att nå målen.”* (2006, s. 11)

Sådana skildringar av utbildningspolitiken bidrar till att skapa alternativa tolkningar för att påvisa att villkor de påvisade i tidigare inte behöver vara så strikt och självklart. Genom att textförfattarna använder sig utav ordvalet *förutsättningar* vidgas möjligheten för att tolka texten utifrån öppnare premisser än i fallet ovan; beskrivningen framstår således inte som lika tillförlitlig; rent textuellt är det en tydlig skillnad att påstå att skolan ska ge *förutsättningar* för alla elever avsett bakgrund att uppnå målen, än att påstå att när skolan *är* av hög kvalitet spelar inte familjebakgrunden längre någon betydelse för att uppnå målen. Att uttrycka sig på ett sådant mångtydigt och skiftande sätt tyder på underskott av stadga i diskursen (Bergström & Boréus, 2005, s. 345). Vidare bidrar den svävande formuleringen *alla* till att stärka den rådande diskursordningen om att den svenska skolan rättvis och jämlik institution där *alla* elever har förutsättningar att nå målen.

När texter analyser med utgångspunkt i transitiviteten behandlas hur syntaxen i texten återges i beskrivningen av ett skeende (Bergström & Boréus, 2005, s. 281). I denna syntaxanalys kommer analysen att fokusera på hur olika skeenden beskrivs med utgångspunkt ifrån transitivitetens tre grundvalar, närmare bestämt processen, deltagaren och omständigheten. Detta görs för att jämföra den befintliga texten gentemot andra möjliga sätt att beskriva samma skeende. I en analys av transitiviteten utifrån temat jämlikhet framgår det att ”Allians för Sverige” i de fall där de beskriver den svenska skolans med utgångspunkt i historiska förlopp, konstant beskriver processen utifrån ett händelseperspektiv, vilket betyder att deltagarens ansvar i skeendet rent textuellt är svårare att utläsa. I den historiska beskrivningen av jämlikheten i utgörs deltagaren av det svenska samhället eller den svenska skolan och mottagaren är eleverna i skolan. Omständigheterna är också konstanta; den svenska skolan är platsen och tidpunkten benämns i ordval av en lång tradition etcetera.

*”Varje samhälle har **skyldighet** att ge alla barn och ungdomar en utbildning som förbereder dem för ett liv som vuxna. I Sverige har vi en **lång tradition** av bred folklig utbildning. Det*

har länge varit **självlart** att en persons utbildning inte ska vara beroende av social bakgrund och ekonomiska resurser.” (2006, s. 4)

I textutdraget ovan tydliggörs det att textförfattarna beskriver processen utifrån en händelsedimension. Att det länge har varit *självlart* att en personens utbildning inte ska vara beroende av social bakgrund och ekonomiska förutsättningar framställs som händelse istället för att återge detta som en handling. Att beskriva processen med utgångspunkt ifrån en händelsedimension, istället för att skildra processen som en handling, medverkar bland annat till att det konkreta ansvaret för skeendet blir näst intill omöjligt att utläsa för läsaren. Detta är ett typiskt fall på hur man rent lingvistisk kan beskriva och påverka verkligheten beroende på vilket skeende som man använder sig av (Bergström & Boréus, 2005, s. 283-285). Transitiviteten andra grundsten, deltagare, består av agenter, som här exemplifieras av det svenska samhället, samt mottagare som i detta fall utgörs av de barn och ungdomarna som studerar i den svenska skolan. Genom att beskriva agentens agerande utifrån termen en *skyldighet* medverkar textförfattarna till att beskriva det svenska samhällets agerande som en allmängiltig rättighet - även om rätten till skola inte kan ses som en rättighet världen över. Omständigheten, består dels av tidsaspekten, som i detta fall är en *lång tradition*, samt av platsen som givetvis är den svenska skolan. Att just textförfattarna använder sig av benämningen en *lång tradition* får även denna betydelse för textens tolkning. På ett liknande sätt som i de två ovan nämnda dimensionerna bidrar ordvalet en *lång tradition* till att avkonkretisera tidsaspekten vilket således medverkar till tolkningen av jämlikheten i skolan ses som ett kanon.

I de fall som den svenska skolan beskrivs utifrån ett framtidsperspektiv, framställs processen däremot utifrån ett handlingsperspektiv; där ”Allians för Sverige” är den aktivt handlande agenten och eleverna i skolan är mottagarna. Omständigheterna har också förändrats, platsen är likväl den svenska skolan, men tidpunkten utgörs istället av den stundande framtiden.

”Allians för Sverige vill lägga mer kraft på att förebygga att elever inte får problem senare under skolgången. Efterhandslösningar blir sällan riktigt bra. Elever kommer till skolan med skilda bakgrunder och förutsättningar.” (2006, s. 7)

Citatet visar på att textförfattarna i denna framställning skildrar processen som en handling genom att klargöra vilka som agerar, formuleringen – *Allians för Sverige vill lägga mer kraft* – förtydligar att det är ”Allians för Sverige” som utför handlingen, vilket betyder att läsaren av texten tydligt uppfattar vem som handlar och vad dessa vill. Agenten, den som handlar, utgörs i av ”Allians för Sverige”, och mottagaren är de elever som, i och med agentens handlande, får färre problem under sin skolgång. Platsen är fortsättningsvis den svenska skolan och som nämnts ovan skildras tidsaspekten nu utifrån ett positivt framtidsperspektiv.

Genom att skildra syntaxen i ett skeende utifrån olika perspektiv, har ”Allians för Sverige” konstruerat bilden av jämlikheten i den svenska skolan utifrån de perspektiv som gynnar dem. När de skildrar jämlikheten utifrån ett historiskt perspektiv framställs texten med utgångspunkt ifrån ett händelseperspektiv; vilket leder till att det är svårt för läsaren att utgöra vilka agenter det är som har handlat, och vem som ansvarar för dessa handlingar. När ”Allians för Sverige” presenterar en bild av framtiden är det istället de själva som är agenterna och skeendet beskrivs således utifrån ett handlingsperspektiv; detta görs för att läsaren tydligt skall se vad för alternativ ”Allians för Sverige” erbjuder för framtiden.

5.2. Skolan i kris

Tesen om den svenska skolan befinner sig i kris är ett tema som ”Allians för Sverige” i allra högsta grad har anammat; detta tema genomsyrade i princip alla delar av ”Allians för Sveriges” utbildningspolitiska valmanifest.

Att den svenska skolan befinner sig i kris är dock bara en av flertalet tänkbara framställningar. Välfärdspolitiska rådets rapport av den svenska skolan från år 2003, vars syfte var att granska den utbildningspolitik som bedrivits i Sverige under de senaste decennierna, introducerar en alternativ tolkning utav den situationen i den svenska skolan. De slutsatser som presenteras i rapporten stämmer inte helt överens med ”Allians för Sveriges” bild utav en skola i kris; tvärtom hävdar de att svenska skolan befinner sig i relativt gott skick. Exempelvis visar svenska elever, i en internationell jämförelse, upp mycket bra resultat på standardiserade tester, den yngre generationen svenskars kunskaper och färdigheter är vidare mycket goda i jämförelser med andra länder (Björklund, et al. 2003, s.135). Artikelförfattarna talar vidare om att bättre upplysning om den svenska skolan skulle kunna förhindra att skolan som idag,

utan egentlig anledning, ofta drabbas av negativ offentlig kritik. De intryck som rapporten redovisar är att skolväsendet i alla länder och i alla tider har haft en remarkabel benägenhet att kritiserats; ibland verkar det till och med som att skolan varit i kris i alla tider och i alla länder (Björklund, et al. 2003, s.146)

”Ett tungt ansvar vilar på den socialdemokratiska regeringen för att så många barn och ungdomar lämnas på efterkälken och får ta hand om sitt eget lärande. Staten har det yttersta ansvaret för skolans kvalitet och för att ge skolan förutsättningar att klara sitt viktiga uppdrag.” (2006, s.7)

Textutdraget ovan, som analyseras med utgångspunkt i den diskursiva praktiken, visar med all tänkbar tydlighet att ”Allians för Sverige” i sitt textmaterial bygger vidare på den härskande samhällsdiskursen om att den svenska skolan befinner sig i kris. Textförfattarna medverkar följaktligen till upprätthållandet av den härskande sociala ordningen, den som beskrevs i Välfärdspolitiska rådets rapport ovan, som existerar i samhället. Det tänkesätt som ”Allians för Sverige” frambringar besitter därmed en låg nivå av interdiskursivitet vilket i sin tur leder till att de vidmakthåller den ledande diskursen i samhället.

Analysen kommer nu att vidgas, och som ovan att analyseras textuellt; utifrån begreppen modalitet och transitivitet. Inledningsvis kommer analysen att fokusera kring modalitetsbegreppet och under textbearbetning återfanns enbart starka objektiva modaliteter. Detta tyder på stadga och enighet i framställningen utav en svensk skola som befinner sig i kris.

*”Socialdemokratisk skolpolitik har fokuserat på **allt annat än kunskap**, vilket har lett till allvarliga konsekvenser. Allians för Sverige anser att det är fullständigt oacceptabelt att så **många elever** inte får med sig de grundläggande kunskaperna från grundskolan. Vårt övergripande mål är att alla elever ska nå kunskapsmålen i alla ämnen.”* (2006, s. 7)

Att använda sig av formuleringen att den socialdemokratiska utbildningspolitiken har fokuserat på *allt annat än kunskap* är en kraftfull formulering som stärker tesen om att den svenska skolan befinner sig i en kris. Rent textuellt medverkar formuleringen till att ”Allians

för Sverige” producerar en bild av en skola som är i en väldigt kritiskt läge; att bedriva en skolpolitik som fokuserar på *allt annat än kunskap* betyder rent textuellt att den svenska skolan under lång tid bedrivit en verksamhet som inriktats kring *alla* avseenden förutom *kunskapen*; i praktiken skulle detta kunna tolkas utifrån i stort sett vilka premisser som helst. Vad den svenska skolan istället har valt att fokusera på uttrycks inte heller tydligt i texten – däremot skriver Björklund et al. (2006, s. 7) att målen i skolan varit otydliga, kvalitetskraven låga, samt att uppföljningen av elevers och skolors resultat varit bristfälliga – vilket medverkar till att tydning av textens substans till stor del kommer att utgå ifrån läsarens personliga preferenser. Denna individuella tolkning av textens stärks ytterligare i och med att ”Allians för Sverige” i sin framställning av den svenska skolan i kris använder sig av den otydliga ordvalet att de är oacceptabelt att så *många elever* inte får med sig de grundläggande kunskaper; just formuleringen *många elever* bidrar till att öppna för att olika individer kommer att tolka detta ordval med utgångspunkt ifrån deras egna individuella preferenser.

När temat *skolan i kris* analyseras med utgångspunkt ifrån transitivitet framgår det tydligt att processerna hela tiden framställs utifrån handlingsdimensionen; när ”Allians för Sverige” skildrar krisen i skolan är det socialdemokratin som ställs ansvariga för denna. Deltagarna är likaledes desamma, agenten betecknas genomgående av de tidigare socialdemokratiska regeringarna, medan mottagarna utgörs av de elever och lärare som drabbas utav denna politik. Platsen för omständigheterna är den svenska skolan, och tiden symboliseras utav den långa era av socialdemokratiskt styre som har bidragit till att den svenska skolan befinner sig i kris. Nedan kommer jag att exemplifiera detta sammanhang med ett citat:

”Socialdemokraterna bär det tunga ansvaret för att ha fört en politik som leder till en så omfattande utslagning från gymnasieskolan. Gymnasieskolan är den skolform som genomgått de största strukturförändringarna de senaste tio åren.” (2006, s. 18)

I citatet beskrivs processen följaktligen utifrån handlingsdimensionen. Textförfattarna beskrivning av skeendet visar med största tänkbara tydlighet att det är socialdemokraterna som *bär det tunga ansvaret* för att det sker en så omfattande *utslagning från gymnasieskolan*. Det bidrar givetvis att bilden av att den svenska skolan befinner sig i kris cementeras och att det är den socialdemokratiska regeringen som har försatt skolan i denna situation.

Transitiviteten andra grundval, deltagaren, består i detta fall av agenten – *socialdemokratin* – som aktivt handlat, samt eleverna som på grund av detta handlande i allt större omfattning slagits ut från gymnasieskolan. Det som vidare är tänkvärt är hur textförfattarna genomgående presenterar socialdemokratin som den enda agenten på det utbildningspolitiska planet. De lägger därmed ingen vikt alls vid andra faktorer, såsom den samhällsekonomiska situationen etcetera, som i allra högsta grad påverkar situationen inom utbildningsväsendet. Slutligen består omständigheten av den svenska skolan som plats, och *de senaste tio åren* utgör tidsaspekten. Denna tidsbestämning bidrar till att ytterligare stärka tesen om att det är socialdemokratin som ansvarar för att skolan befinner sig i kris, detta då de har suttit på regeringsmakten sedan 1994.

5.3. Valfrihet

Som nämndes i uppsatsens inledning har en privatiseringsvåg genomsyrat den svenska skolan sedan den ekonomiska krisen på 1990-talet. Detta är något som har klivit den svenska politiska scenen i två läger och det råder en diskursiv kamp inom denna domän; dels socialdemokraterna och dess stödpartier som inte fullt ser privatiseringen av den svenska skolan som något positivt och vill begränsa denna och kämpar för att behålla välfärdsdiskursen, dels de borgerliga partierna som i sann liberal anda ser privatisering av den svenska skolan som något positivt för att stärka individens valfrihet, och därmed förordar en mer nyliberal konsumtions/valfrihetsdiskurs (UbU14, 2005/2006, s. 31-33)

Tanken om rätten att själv få bestämma över sitt liv är en central tanke som genomsyrar hela ”Allians för Sveriges” politiska ställningstagande, och detta tema hade följaktligen en fundamental betydelse även i det utbildningspolitiska valmanifest; förslag rörande individens fria val satte sin prägel på alla områden i det utbildningspolitiska valmanifestet.

”Skolornas självbestämmande ska öka. Beslut om hur undervisningen utformas och resurserna används ska fattas av skolans lärare och rektorer, där den bästa informationen om elevernas och skolans förutsättningar finns.” (2006, s. 33)

”Allians för Sverige vill skapa en skola där elever och föräldrar ska ha stora möjligheter att välja en utbildning som passar elevens behov och önskemål. Varje skola ska ha möjlighet att skapa en egen profil och tillämpa ett eget arbetssätt.” (2006, s. 28)

Exemplen ovan visar på ett att textförfattarna i sitt utbildningspolitiska valmanifest reproducerar den nyliberala diskursordning, som hänger samman med samhällsutvecklingen i senmoderniteten och som Fairclough (1995, s. 135-140) benämner *marketization of discourse*, där marknadsdiskurser håller på att kolonisera offentliga institutioners diskursiva praktik, som existerar i samhället och som bygger på tanken om att valfriheten i den svenska skolan bör stärkas. ”Allians för Sverige” medverkar följaktligen till ett vidmakthållande av denna diskursiva ståndpunkt, vilket leder till att framställningen således innehar en låg grad av interdiskursivitet.

Temat valfrihet analyseras vidare med utgångspunkt ifrån textbegreppen modalitet och transitivitet. I analysen av modalitet urskiljdes enbart starka objektiva modaliteter vilket tyder på stadighet i ”Allians för Sveriges” ståndpunkt om ökad valfrihet i den svenska skolan.

”Olika intressen och olika fallenhet tas tillvara i teoretisk gymnasieutbildning, yrkesutbildning eller lärlingsutbildning. Vi är övertygande om att de förslagna förändringar av gymnasieskolan som vi här presenterar på sikt kommer att leda till att fler ungdomar än som hittills varit fallet inte bara påbörjar en utbildning, utan också avslutar den.” (2006, s.18)

Detta textutdrag exemplifierar hur ”Allians för Sverige” genom sin formulering *är övertygade om* stärker pondusen i sitt påstående om att ökad valfrihet bidrar till att förbättra standarden i den svenska gymnasieskolan, detta då modalitetsmarkören *är* konstruerar utsagan som ett konstaterande. Vidare så konstruerar ”Allians för Sverige” bilden av att olika elever besitter *olika intressen* och *olika fallenheter* och att det är dessa elever som tjänar på om gymnasieskolan reformeras och valmöjligheterna utökas. Vad som menas med *olika intressen* och *fallenheter* beskrivs indirekt av textförfattarna (2006, s. 19) när de talar om att syftet med dagens gymnasieskola är att förbereda alla elever för studier på högskola och universitet. För

de som inte har denna fallenhet för att vidareutbilda sig blir dagens gymnasieskola ofta förödande enligt textförfattarna.

Transitiviteten beskrivs även i detta tema i stor utsträckning utifrån ett handlingsperspektiv, vilket hänger samman med att "Allians för Sverige" vill påvisa att de är det regeringsalternativ som hårdast arbetar för en ökad valfrihet inom skolväsendet. Att skildra processen som ett aktivt handlande ifrån textförfattarnas sida medverkar till att läsarna uppfattar "Allians för Sveriges" förslag som reformerande och framåtsträvande. Deltagarens positioner är även de genomgående de samma, det vill säga "Allians för Sverige" som agent och elever, föräldrar och lärare som mottagare för den stundande reformen, stärker på liknade sätt "Allians för Sveriges" roll av en skola som behöver förändras. Likaledes beskrivs omständigheterna ifrån konstanta positioneringar; platsen utgörs av den svenska skolan och tiden av en alternativ framtid – det vill säga den framtid som "Allians för Sverige" förespråkar. Som ovan kommer detta samband tydliggöras med hjälp av ett exempel:

"Allians för Sverige vill skapa en skola där elever och föräldrar ska ha stora möjligheter att välja en utbildning som passar elevens behov och önskemål. Varje skola ska ha möjlighet att skapa en egen profil och tillämpa ett eget arbetssätt." (2006, s. 28)

Utdraget ovan visar på hur textförfattarna genom att formulera att – *Allians för Sverige vill skapa en skola...* – uttryckligen skildrar processen med utgångspunkt ifrån ett handlingsperspektiv. Genom att formulera sig på detta sätt vill "Allians för Sverige" tydligt påvisa att de arbetar för det som något som de anser är ett gott syfte, det vill säga att stärka valfriheten i den svenska skolan; och med ovan nämnda formulering framgår detta på ett tydligt sätt. Agenten utgörs i detta textutdrag av "Allians för Sverige" som aktivt handlar för att *skapa en skola där eleverna och föräldrars valmöjligheter skall öka*. Mottagarna utgörs av därmed av eleverna och föräldrarna som i och med "Allians för Sveriges" förslag får *stora möjligheter att välja en utbildning som passar elevens behov och önskemål*. Även om det är "Allians för Sverige" som rent textuellt är den aktivt handlande agenten, så bidrar deras förslag om ökad valfrihet i den svenska skolan till att även mottagarna indirekt får agentstatus; detta då i texten framställs som en passiv agent, som i en tänkbar framtid kommer att få möjlighet att genomföra aktiva handlingar. Denna betoning på att placera mottagarna

som framtida agenter leder till att "Allians för Sverige" förslag rörande ökad valfrihet direkt vänder sig till läsarna av texten. Genom att använda en sådan positiv formuleringen som; *en utbildning som passar elevens behov och önskemål*, bidrar textförfattarna till att läsarna av texten uppfattar detta förslag som positivt vilket således stärker förslaget rörande ökad valfrihet i den svenska skolan. Omständigheterna, är även fortsättningsvis den svenska skolan som plats. Tidsaspekten symboliseras utav framtiden, eller rättare sagt av en skola med valmöjligheter "Allians för Sverige" eftersträvar att skapa.

5.4 Flexibilitet

Flexibiliteten är ett tema som kan sägas vara besläktade med det ovan analyserade temat; valfrihet. Den genomsyrande tanken för temat flexibilitet utgår dock ifrån tanken om att den svenska skolan i allt större utsträckning skall sträva efter att anpassa sig efter den enskilde individen; detta innefattar allt flexibel skolstart till flera inriktningsalternativ i gymnasieskolan. Detta tema var centralt främst i "Allians för Sveriges" utbildningsförslag rörande gymnasieskolan, där de eftersträvar att göra denna skolform mer flexibel i och med att införa tre olika inriktningar; studieförberedande program, yrkesförberedande program samt lärlingsutbildningar (2006, s. 19). Förslag rörande detta tema synliggjordes även i planerna om flexibel skolgång i grundskolan (2006, s. 9), i förslag rörande individuella utvecklingsplaner (2006, s. 12) och så vidare.

"Den individuella utvecklingsplan vi vill införa ska ersätta de åtgärdsplaner och utvecklingsplaner som idag finns. Skolan ska för varje elev bedöma vilket individanpassat stöd eleven behöver för att nå sina mål, vilka arbetsinsatser eleven bör fokusera på den kommande tiden, men även föräldrarnas ansvar för att stödja eleven." (2006, s. 12)

"Till skillnad från regeringen har Allians för Sverige som sin utgångspunkt den enskilde eleven. Varje elev, oavsett förutsättningar, har rätt till en bra skola där de kan trivas och utvecklas." (2006, s. 26)

Textutdragen ovan visar på hur "Allians för Sverige" även i temat flexibilitet spinner vidare på den nyliberala konsumtionsdiskursen som fått ett kraftigt genomslag i det senmoderna samhället. Textförfattarna reproducerar följaktligen *marketization of discourse*, det vill säga

den tendens som pekar på att marknaden tenderar att i allt högre utsträckning kolonisera de offentliga institutionernas diskursiva praktik. De fetstilsmarkerade meningarna ovan återger detta sammanhang på ett tydligt sätt när de ”Allians för Sverige” i sin textuella framställning återger bilden av elever som individuella konsumenter snarare än som samhällsmedborgare. ”Allians för Sverige” medverkar sålunda till att denna stärka denna diskursiva ståndpunkt och denna skildringen har följaktligen innehar en låg grad av interdiskursivitet.

Analysen breddas som ovan genom att integrera de textuella analysen modalitet och transitivitet. Vid en analys av modaliteten synliggjordes det enbart starka objektiva modaliteter, vilket tyder på stadga i ”Allians för Sveriges” framställning av flexibiliteten.

”Barn mognar i olika takt. Inte bara grundskolans längd måste därför kunna anpassas efter elevens behov. Också skolstarten ska kunna anpassas efter elevens mognad. Vi vill införa en möjlighet för skolor att inför flexibel skolstart, så att en elev ska kunna börja år ett i grundskolan på höstterminen eller vårterminen det år barnet fyller sex eller sju år, beroende på föräldrarnas beslut.” (2006, s. 9)

Den inledande meningen i textutdraget ovan visar på hur textförfattarna genom formuleringen, *barn mognar i olika takt*, stärker auktoriteten för förslaget om att öka flexibiliteten i den svenska skolan; detta eftersom själv formuleringen framställs som om det är ett faktiskt sakförhållande. En sådan formulering är följaktligen mycket svårt att som läsare ställa sig kritisk emot, och då man inte kan kritisera denna utsaga blir det följaktligen svårt att kritisera de förslag som tar sin utgångspunkt ifrån utsagan. Däremot ger inte själva formuleringen, *barn mognar i olika takt*, någon information om detta faktiska sakförhållande; den säger inget om i vilken takt barn mognar, hur stor skillnad det är i ”mognadsgrad” mellan barn i samma ålder, om mognaden har någon reell betydelse för barnens skolgång etcetera. Inte heller ”Allians för Sverige” förklarar innebörden i detta ordval mer djupgående. Formuleringen kan därmed sägas vara väldigt vidlyftig och öppnar därmed för individuella tolkningsmöjligheter – även om själva formuleringen kan sägas vara ett sakförhållande, så tolkar olika individer detta sakförhållande utifrån sina subjektiva preferenser. Med denna formuleringen som grundval, menar ”Allians för Sverige” att *inte bara grundskolans längd måste anpassas efter elevens behov, även skolstarten ska kunna anpassas efter elevens*

mognad. Det framställda sakförhållandet att *barn mognar i olika takt* bidrar därmed till att auktoriteten i förslaget rörande ökad flexibilitet i den svenska skolan stärks.

När temat flexibilitet analysers med utgångspunkt i transitiviteten tydliggörs det att processen hela tiden framställs utifrån ett händelseperspektiv. "Allians för Sverige" producerar således olika framställningar och beskriver dessa som ett naturligt skeende; detta kan exempelvis gälla att elever har olika förutsättningar och intressen i gymnasiet (2006, s 19), och som i exemplet ovan att barn mognar i olika takt. Genom att framställa processen utifrån händelsedimensionen, ignorerar textförfattarna de omständigheter som styr dessa händelser; och de presenterar heller inga förklaringar till varför olika elever exempelvis har olika förutsättningar och intressen. Genom att framställa processen om en händelse, och presenterar olika förslag för att komma till rätta med de problem som härstammar utifrån dessa händelser visar "Allians för Sverige" upp bilden utav en socialdemokrati som fundamentalt har missat hur verkligheten ter sig. Agenten i temat flexibilitet är "Allians för Sverige" som i och med sina förslag aktivt arbetar för att rätta till de problem som existerar i den svenska skolan. Mottagarna blir följaktligen de elever och föräldrar som i och med "Allians för Sveriges" förslag får en ökad flexibilitet. Platsen är fortsättningsvis den svenska skolan och tidpunkten utgörs av den ljusnade framtid som "Allians för Sverige" presenterar. Detta sammanhang kommer att exemplifieras med citatet nedan:

*"Varje elev har olika talanger, intressen och förhoppningar. Gymnasieskolan är frivillig och måste innehålla utbildningsvägar av hög kvalitet såväl för elever med **ambition att studera på högskolan**, som för elever som vill **inrikta sig mot ett specifikt yrke eller hantverk** och bli anställningsbara inom detta område direkt efter gymnasiet, **eller vill fortsätta med en högre yrkesutbildning**.* (2006, s.19)

Den inledande meningen i citatet ovan visar med all tänkbar tydlighet att textförfattarna skildrar processen utifrån händelsedimensionen; att *varje elev har olika talanger, intressen och förhoppningar* beskrivs således som ett naturligt skeende. Att skeendet beskrivs utifrån ett händelseperspektiv innebär i detta exemplet att "Allians för Sverige" medverkar till att det är svårt att utläsa vem som ansvarar för att verkligheten är konstruerad som den är, och själva formuleringen; *varje elev har olika talanger, intressen och förhoppningar*, bidrar till detta

framställs som realitet – det är således svårt för läsaren att ställa sig kritisk till detta påståande. Genom att skildra skeendet utifrån ett händelseperspektiv medverkar slutligen till att ”Allians för Sverige” på ett tydligt sätt klargör att de har upptäckt hur verkligheten är beskaffade, medan de indirekt kritiserar de tidigare socialdemokratiska regeringarna för att missa detta faktum. Agenten utgörs här av ”Allians för Sverige” som arbetar för en ökad flexibilitet i den svenska gymnasieskolan. Dock använder sig textförfattaren utav en passivering i textutdraget ovan, agenten, det vill säga ”Allians för Sverige”, har utelämnats och istället fokuseras det på mottagaren, som är den enskilde *elev* som i och med den ökade flexibiliteten i gymnasieskolan får större möjlighet att finna en utbildning som passar dennes talang och intresse. Då det är uppenbart att det är ”Allians för Sverige” som är agenten bidrar passiveringen inte till att ansvarsfördelningen ifrågasätt, passiveringen medverkar istället till att fokus enbart läggs på de enskilda eleverna, vilket i sin tur får till följd att ”Allians för Sverige” uteslutande värnar om dessa. Omständigheterna, utgörs fortfarande av den svenska skolan som plats och tidpunkten är återigen den framtid som ”Allians för Sverige” föreslår.

5.5 Kontroll

För att stimulera kvaliteten och jämlikheten i den svenska skolan vill ”Allians för Sverige” stärka kontrollen i skolan. Att samhället utövar kontroll och makt över sina medborgare är ett företeelse som har kännetecknat samhällen i alla tider. Denna disciplinära kontroll träder i det moderna samhället i kraft på många olika arenor; de kan handla om att förmå fångar att förbättra sig, vid vården av sjuka, till övervakning av arbetare, vid undervisning av skolbarn och så vidare (Foucault, 2003, s. 206).

Förslagen rörande ökad kontroll i skolan intar en vital roll i ”Allians för Sveriges” utbildningspolitiska valmanifest och omnämns vid flertalet tillfällen; bland annat att skolan redan vid tidig ålder skall kontrollera att inga elever hamnar på efterkälken, betygslignade omdömen skall introduceras, betyg tidigare läggas, skolk skall skrivas in i betyget, lärares befogenheter skall utökas och så vidare (2006, s. 8-17). ”Allians för Sverige” skriver följande.

”För att stödja elevernas utveckling mot målen och sätta en lägsta garanterad nivå för lärarnas kontinuerliga utvärderingar och uppföljning vill vi införa regelbundna obligatoriska kontrollstationer.” (2006, s. 10)

Textutdraget ovan exemplifierar hur "Allians för Sverige" i sin formulering av ökad kontroll i den svenska skolan reproducerar den tankestruktur som kommit att präglade det moderna samhället. Detta grundläggande kontrolltänkande som existerar i det moderna samhället har Foucaults beskrivit och utvecklat en modell för; hans panoptikanska övervakningsmodell bygger på den grundläggande uppfattningen om att medborgarna i samhället hela tiden kan vara övervakade och således alltid agerar som om de vore övervakade. Denna övervakningsmodell som från början exemplifierades med utgångspunkt ifrån fängelset, har nu koloniserat i princip alla delar av det moderna samhället (Foucault, 2003, s. 205). "Allians för Sverige" framställning av kontrollen i samhället bygger således vidare på redan de existerande tankestrukturerna, men genom att hänvisat till att de eftersträvar att *stödja elevernas utveckling* och *lärarnas kontinuerliga utvärderingar* bidrar de till att produktionen av kontroldiskursen "humaniseras" och att fokus delvis flyttas ifrån kontrolltänkandet och istället emot att stödja de enskilda individernas handlande. Detta är även det något som enligt Foucault (2003, s. 207-208) är representativt för hur kontrollen i det moderna samhället äger rum; samhällets kontroll ter sig inte längre enbart uttryck i bestraffning och vedergällning utan även ifrån stödjande och hjälpanse insatser. "Allians för Sveriges" framställning av kontrolltemat har således en låg grad av interdiskursivitet, vilket kan ses som ett tecken på stabilitet av den traditionella kontroldiskursen.

Vid en analys av kontrollen i den svenska skolan utifrån ett text, kommer analysen som ovan att utgå ifrån begreppen modalitet och transitivitet. En analys av modaliteten klargjorde att det endast existerade starka objektiva modaliteter i "Allians för Sveriges" skildring av temat kontroll, vilket tyder på stabilitet och stadga i framställningen.

"Naturligtvis vill alla lärare och rektorer komma till rätta med oordning och stök, men skolpolitikerna har under årtionden ryckt undan mattan för varje försök. Lärares disciplinära befogenheter har monterats ned och deras auktoritet i klassrummet har tillåtits sjunka." (2006, s. 15)

Citatet ovan visar på hur textförfattarna genom att fokusera på de anställda i skolan, formuleringen *alla lärare och rektorer*, stärker auktoriteten för förslaget beträffande ökad

kontroll i den svenska skolan. Detta då lärare och rektorer är sakkunniga och därmed utgör en stark kraft i skolan; de om några borde veta vad som är bäst för den svenska skolan. Vidare presenterar "Allians för Sverige" en bild av en skola i närmast total anarki, bilden av en svensk skola där *skolpolitikerna har under årtionden* i det närmaste motarbetat de anställda i skolan, där *lärarnas disciplinära befogenheter har monterats ned* och *auktoriteten i klassrummet har tillåtits sjunka*. En sådan anarkistisk framställning av den svenska skolan bidrar i allra högsta grad till att förslagen rörande ökad kontroll i skolan får ökad legitimitet.

I analysen av temat kontroll utifrån transiviteten framgår det att textförfattarna skildrar processer med utgångspunkt både ifrån ett handlings- och händelseperspektiv. Detta kan kopplas samman med "Allians för Sveriges" å ena sidan lägger fram förslag som kan sägas utgöra mer traditionella bestraffningar, och å andra sidan presenterar förslag av mer "humaniserade" karaktär. Om "Allians för Sverige" enbart hade använt sig av en mer traditionell kontroldiskurs skulle säkerligen processen ha framställts utifrån enbart ett handlingsperspektiv; där eleverna i skolan aktivt handlat och där skolans uppgift skulle vara att kontrollera dessa handlingar. Men då "Allians för Sverige" tydligt understryker sin uppgift som ett humant alternativ, beskrivs processen även utifrån ett händelseperspektiv där skolans åliggande istället utgår ifrån, att med vissa kontrollelement, hjälpa de elever som "drabbas" av denna händelse. Detta sammanhang kommer att exemplifieras med två textutdrag.

"Det finns många anledningar till att elever skolkar, men inga enkla lösningar på problemet. Ett steg på vägen är att skolan tydligt markerar att skolk och olovlig frånvaro inte är acceptabelt. Det är därför viktigt att närvaron följs upp under hela skoltiden." (2006, s.16)

I textutdraget framställs processen utifrån en handlingsdimension. Skolk beskrivs således som ett aktiv handlande, vilket medför att de eleverna som skolkar ställs ansvariga för sina handlingar. När skolk framställs utifrån dessa premisser får det till följd det som läsare blir svårt att ställa sig kritisk gentemot textens innehåll – om eleverna skolk beskrivs som en aktiv handling tydliggörs det att de även hade alternativet att inte skolka. Således blir skolket som företeelse svårt att försvara. Det som vidare är intressant är att bakgrunden till varför eleverna skolkar inte nämns specifikt vid något tillfälle i "Allians för Sveriges" utbildningspolitiska valmanifest. *Många anledningar* nämns förvisso i textutdraget ovan, med textförfattarna

specificerar inte vad det menar med detta vilket bidrar till att skolk framställs som en handling som utförs av elever av *många anledningar*. Det bli således svårt för läsaren att kritisera de förslag som innefattar att skolk skall skrivas in i betyget och i värsta fall medföra indraget studiemedel (2006, s. 16). Agenten utgörs i detta fall av *skolan som tydligt markerar att skolk inte är acceptabelt* och mottagaren blir således eleverna som påverkas av dessa hårdare resterektioner. Att agenten utgörs av *skolan* kan tyckas vara paradoxalt; då processen skildrades utifrån ett handlingsperspektiv torde det ju vara *eleverna som skolkar* som framställs som agenter och skolan som mottagare. Denna paradox kan bero på att textförfattarna först vill visa på att eleverna som skolkar har ett aktivt val när de utför denna handling, samtidigt vill de stärka "Allians för Sverige" ståndpunkt genom att påvisa att de inte accepterar denna handling, utan istället aktivt försöka motarbeta detta beteende. Detta bidrar i sin tur att "Allians för Sverige" framställs som ett regeringsalternativ som besitter handlingskraft och medverkar därmed till att myndigheten i förslaget om ökad kontroll i skolan stärks. Platsen är alltså den svenska skolan och tidsaspekten utgörs av den tänkbara framtiden, det vill säga den framtid som kommer existera om "Allians för Sverige" vinner valet.

"Skolk och olovlig frånvaro är ett stort problem i många skolor. Närvaro på lektioner är avgörande för att eleverna ska kunna nå kunskapsmålen. På lektionerna ger lärarna helheter och sammanhang mellan ämnen som inte kan prövas i prov och tester. Omfattande skolk leder till svårigheter för lärare att bedriva meningsfull undervisning." (2006, s. 16).

I detta exempel beskrivs istället skolk utifrån en händelsedimension, *skolk och olovlig frånvaro* framställs som *ett stort problem*, men till skillnad ifrån exemplet ovan så skildras skolk här som ett problem och inte som ett aktiv handlad av eleverna. "Allians för Sverige" påvisar med utgångspunkt ifrån sin humaniserade framställning av sig själva att målet inte är att bestraffa de elever som skolkar, utan istället läggs fokus på att de elever som inte närvarar på lektionerna missar viktig information. Transitivitetens andra dimension, agenter utgörs här av eleverna som skolkar, medan mottagare består av lärarna. I den fetmarkerade meningen använder sig "Allians för Sverige" av så kallad passivering; vilket innebär att agenten, det vill säga eleverna, utelämnas i meningen och fokus riktas istället mot deltagaren. Att texten fokuserar på lärarna istället för på eleverna som skolkar kan tyckas trivialt, men genom att

formulera sig på ett sådant sätt vänds blickfånget dels bort ifrån det egentliga problemet, *omfattande skolk*, till ett mer sekundärt problem, *bedriva meningsfull undervisning*, samt dels utnyttjar sig textförfattarna av lärarens maktställning i skolan för att stärka auktoriteten i sitt förslag. Genom att använda sig av lärarnas starka ställning i skolan som yrkesgrupp, och påvisa risken att denna har/kommer försvagas om skolket fortsätter, bidrar ”Allians för Sverige” till att stärka auktoriteten i förslaget om att införa flera kontrollinstanser i skolan. Omständigheten utgörs slutligen även i detta fallet av den svenska skolan.

5.6 Integrering av den sociala praktiken

Ovan har jag analyserat mitt empiriska material och de utvalda temana med utgångspunkt ifrån både diskursiv praktik och text. Dessa två analysdimensioner skall slutligen placeras i relation till den yttre dimensionen i Faircloughs tredimensionella analysmodell, alltså till den bredare sociala praktik som de utgör en del av. Den sociala praktiken tillhör kontexten och existerar således utanför diskursen, vilket får till följs att relationen emellan diskursiv praktik och text kan kopplas till något yttre och bredare samt även till icke-diskursiva områden (Bergström & Boréus, 2005, s. 308).

I denna undersökning urskiljs en blandning utav två olika diskursordningar. För det första synliggjordes en mer traditionell diskurs när förhållandet emellan den diskursiva praktiken och den diskursordning den utgör en del av analyserades i relation till temana *jämlikhet* och *kontroll*. Här exponeras en traditionell diskurs vilket grundar sig i den långa utbildningspolitiska traditionen med ordval och framställningar som att Sverige har en lång tradition av bred folklig bildning, skolan är en skyldighet, betygsättning etcetera. Detta kan följaktligen ses som en naturlig skildring av skolväsendets verksamhet, som en institution som både erbjuder möjligheter samt ställer krav på sina medlemmar. Denna traditionella diskurs utgör följaktligen en fundamental del av det svenska samhället, och har en lång historisk tradition – jämlikheten har bejakats i den svenska utbildningspolitiken sedan lanseringen av den allmänna folkskolan 1842 (Björklund, et al. 2003, s. 10-11). Den andra diskursen som uppträdde var den nyliberal diskurs som jag redan omnämnt ovan – *marketization of discourse* – vilken framträdde vid analysen av temana *valfrihet*, *flexibilitet* och *skolan i kris*. Denna diskurs speglas således av den nyliberala tankestruktur som påverkat samhällsutvecklingen i senmoderniteten. *Marketization of discourse* innebär att nyliberala

diskurser undan för undan har kommit att kolonisera de offentliga institutionernas diskursiva praktiker, vilket i denna studie tydliggörs genom att "Allians för Sverige" benämner skolans tjänster som om de vore varor och tilltalar elever som enskilda konsumenter snarare än som samhällsmedborgare (Fairclough, 1995, s. 135-140). Detta kan exemplifieras med att "Allians för Sverige" vill skapa en skola där elever ska ha stora möjligheter att välja en skola som passar dennes behov och önskemål (2006, s. 28). Denna interdiskursiva blandning av en traditionell skoldiskurs och en nyliberal konsumtionsdiskurs som framträdde i studie kan tolkas en stundande utradningen av skiljelinjen mellan två diskursordningar; skolväsendets diskursordning och "näringslivets" diskursordning. Mer traditionella skoldiskurser mixas således med näringslivets nyliberala diskurser, och dessa nyliberala diskursers spridning är en incitament i den bredare utvecklingen i samhället som betecknas som *marketization of discourse*.

Den interdiskursiva blandningen av de två olika diskurserna kan även analyseras i ljuset av att vinna sympatier bland väljarna. Den interdiskursiva blandningen kan då ses som logisk med tanke på hur det svenska samhället är formerat; den traditionella arbetarklassen tenderar allt som oftast att rösta på socialdemokraterna, medan den traditionella överklassen mestadels tenderar att rösta borgerligt. Dessa grupperingar i samhället har under de senaste åren minskat allt mer, och istället har en allt större medelklass vuxit fram; och i denna väljargrupp är den politiska rörligheten större än i de två övriga grupperingarna (Socialdemokraterna, 2007, s. 5). För att lyckas att vinna över denna gruppering i samhället till "Allians för Sverige", samtidigt som de avser att behålla sina gamla väljare, måste partierna tillfredsställa konträra önskemål, vilket leder till att diskursen blir organiserad på ett specifikt sätt, i det här faller öppen och omfattande.

För att klargöra den aktuella diskursen om skolans framställning i ett bredare perspektiv måste en analys av den kontext som institutionen befinner sig i utföras; således måste även icke-diskursiva element integreras i analysen. Föreningen mellan den mer traditionella skoldiskursen och den nyliberala skoldiskursen går enligt min utsaga att hitta i samhällets utveckling under senare delen av 1900-talet. Exempelvis kan man urskilja samband mellan Anthony Giddens skildring av reflexiviteten i det högmoderna samhälle och "Allians för Sveriges" framställning utav den svenska skolan. Giddens teori om reflexiviteten i det

högmoderna samhället utgår ifrån föreställningen om att människor i större utsträckning är medvetna om hur omgivningen är strukturerad och därmed agerar och väljer sina beslut i ljuset av dess befintliga kunskap. Detta får till följd att individernas sociala positioner och identiteter inte längre grundas utifrån fasta sociala positioner utan snarare produceras genom förhandlingar i den vardagliga interaktionen (Giddens, 2003, s. 59-60). "Allians för Sveriges" framställning utav den svenska skolan kan kopplas till Giddens teorier; deras bild av den svenska skolan produceras med utgångspunkt ifrån uppluckrande av de traditionella tendenser som skolan är byggd utifrån. Den traditionella skolan är därmed på väg att försvinna och ersättas med en skola som hög utsträckning grundas utifrån marknadsekonomiska syften. I "Allians för Sveriges" skildring av den svenska skolan läggs följaktligen mer och mer fokus på den enskilde elevens val, och det gamla traditionella skolsystemet håller således på att rämna. Eleverna i "Allians för Sveriges" bild av skolan agerar således reflexivt; de är granskar sin omgivning utifrån sin befintliga kunskap och fattar därefter de beslut som de anser bäst passa deras motiv och önskemål. Man kan således påstå att individens sociala positioneringar och identiteter numera snarare skapas utifrån förhandlingar i den vardagliga interaktion, än som i den mer traditionella skolan, utifrån fasta social positioner.

Om man sätter in de både diskurserna (den traditionella skoldiskursen och den nyliberala skoldiskursen) i ett bredare socialt sammanhang indikerar det på att det äger rum en kamp i det svenska samhället om hur den svenska skolan skall fungera och urskiljas i det senmoderna svenska samhället. Å ena sidan existerar det krafter (läs "Allians för Sverige") som arbetar för att omdefiniering av den svenska skolan skall ske, en omdefiniering av den svenska skolan mot ett mer näringslivsinriktat tänkande; dessa krafter kämpar således mot att skolan i allt högre grad blir en marknadsekonomisk mötesplats. Å andra sidan står socialdemokratin och försöker upprätthålla gränsen mellan det offentliga och det marknadsekonomiska, och som följaktligen reproducerar en mer traditionell bild av vad den svenska skolan är och även i framtiden bör vara. Detta förhållande exemplifieras av den socialdemokratiska regeringen har avslagit motioner i riksdagen gällande ökad flexibilitet i grundskolan (UbU14, 2005/2006, s. 55-56), gällande att stärka näringslivets och de privata skolornas roll i skolans utveckling (UbU10, 2005/2006, s. 16-17) etcetera.

6. Diskussion

Studiens syfte var att med utgångspunkt ifrån en kritisk diskursanalys undersöka på vilket sätt som "Allians för Sverige" framställer den svenska skolan som en jämlik och rättvis institution där alla elever har likvärdiga förutsättningar att lyckas.

Idén till denna studie utgår ifrån Bourdieus studier rörande den klassreproduktion som äger rum bakom skolväsendets dörrar; en klassreproduktion som det talas lite om i så väl den utbildningspolitiska debatten som i den massmediala skildringen av skolan. Den allmänna inställningen om den svenska skolan som en jämlik och rättvis institution där alla elever har likvärdiga förutsättningar att lyckas tycks leva kvar; i alla fall vid en genomläsning av den nuvarande borgerliga regeringens utbildningspolitiska valmanifest. I denna uppsats har jag försökt att belysa på vilket sätt som den svenska skolan framställs som en jämlik och rättvis institution. Med detta som utgångspunkt har jag analyserat den nuvarande regeringens utbildningspolitiska valmanifest; detta då de där skildrar, behandlar och lägger fram förslag för hur de anser att den svenska skolan kan och bör utvecklas.

Inledningsvis skall min frågeställning besvaras, för det första vilken diskurs som synliggjordes i "Allians för Sveriges" framställning gällande framställningen av den svenska skolan som en rättvis och jämlik institution? "Allians för Sveriges" framställning av den svenska skolan utgörs, som nämnts tidigare, av en blandning utav två olika diskursordningar; när temana *jämlikhet* och *kontroll* skildrades gjorde de det utifrån en traditionell skoldiskurs, även om det kan diskuteras att kontrollen marknadsfördes hårdare än jämlikhet, detta sammanhang diskuteras mer genomgående senare i diskussionen. När temana *skolan i kris*, *valfrihet* och *flexibilitet* stod i centrum presenterades den svenska skolan utifrån en nyliberal konsumtionsdiskurs, något som exemplifieras av att aktörerna på den utbildningspolitiska scenen beskrevs utifrån termer som individuella konsumenter, snarare än som samhällsmedborgare. Den interdiskursiva mixen av en traditionell skoldiskurs och en nyliberal konsumtionsdiskurs som uppträdde i studien kan tydas som en stundande uttraderingen av skiljelinjen mellan två diskursordningar; skolväsendets diskursordning och näringslivets diskursordning. Att näringslivets diskursordning allt mer har kommit att träda in och blandas samman med de offentliga institutionernas diskursiva praktiker kan ses som ett mönster på en mer långgående trend i samhället. Denna trend som Fairclough benämner

marketization of discourse och som "Allians för Sverige" går i bräschen för, det vill säga att näringslivets diskurs allt mer har kommit att kolonisera den svenska skolan, kan ses som problematisk ur flera aspekter. I Sverige råder exempelvis skolplikt fram till årskurs nio, det vill säga att alla barn och ungdomars skolgång är ålagd med förpliktelse. Den kommersialisering som det svenska utbildningssystem redan är en del utav och som "Allians för Sveriges" arbetar för att förstärka, kan bidra till att segregeringen mellan framgångsrika och mindre framgångsrika skolor ökar; detta då näringslivets diskurs utgår ifrån tesen att nöjda kunder skapar nya (Börjesson, 2003, s. 151-152). Att näringslivets diskurs koloniserar det offentliga skolväsendet ser Fairclough (1995, s. 140-142) som oroväckande ur flera aspekter. För det första för att offentliga institutionerna, till skillnad mot näringslivet, finansieras utav skatteintäkter. Att kommunala skolor som finansieras av skatteintäkter skall konkurrera med friskolor som drivs som vinstdrivande företag kan bidra till att den offentliga skolan riskerar att tappa i konkurrenskraft och således försvagas. Fairclough (1995, s.140-142) menar för det andra på att näringslivets intrång i den offentliga skolvärlden även kommer att påverka den offentliga skolans strukturering, relationen mellan lärare och elev kommer att problematiseras – denna problematisering har sin grund i att läraarnas auktoritet och ställning kan komma att undergrävas beroende på att elever inte längre ses som samhällsmedborgare, utan istället ses som köpare utav en tjänst. Den enskilda lärare tender således att gå ifrån att vara anställd på en offentlig institution till att bli en del av den marknadsekonomiska sfären; vilket innebär ökad press för lärarna, och att de lärare som anses vara bäst kommer att erbjudas karriärmöjligheter och hamna på de mest attraktiva skolorna. I slutändan kan detta leda till att både de bästa lärarna och de elever med mest kulturellt kapital söker sig till samma skolor; vilket kan leda till att ett A- och ett B-lag skapas inom skolväsendet.

För det andra, på vilket sätt denna diskurs påverkar klassreproduktionen i den svenska skolan? Att näringslivets diskurs har kommit att kolonisera den svenska skolan kommer säkerligen, vilket jag både nämnt ovan och kommer att gå in närmare på nedan, få effekter på klassreproduktionen i den svenska skolan. Flera friskolor, ökad individualiseringen, betyg i ordning och uppförande är exempel på förslag som den borgerliga regeringen planerar på att genomföra. Dessa förslag kommer med all säkerhet att stärka betydelsen och vikten av den

enskilde individens innehav av kulturellt kapital, och risken är att de individer som inte besitter denna nedärvda kapitalform kommer att gå en dyster framtid till möttes.

Det som vidare är intressant att reflektera över är hur ”Allians för Sverige” frekvent profilerar sig själva som det enda alternativ i den utbildningspolitiska debatten som representerar temana valfrihet och flexibilitet. Dessa teman har dock frekvent kommit att öka sedan 1990-talets början, detta beroende på ekonomiska samhällsklimatet då genomgick en förändring, vilket bidrog till att den svenska skolans ideologiska framtoning förändrades. Detta är inte något som är specifikt för Sverige, utan detta kan sägas vara en väg som flertalet andra västeuropeiska länder har valt att vandra. Den ideologiska förvandlingen som ägde rum i skolan stimulerade framväxten av decentralisering, fria skolval, individualiseringen och konkurrens (Björklund, at el. 2003, s. 9-10). Även de socialdemokratiska regeringarna har under den senaste femtonårsperioden lagt fram förslag som stimulerat individualisering och konkurrensen i skolan; i UbU14 (2005/2006, s. 32) talar de exempelvis om att de arbetar för att det inom skolväsendet skall existera en omfattande valfrihet. Denna ideologiska reform som ägt rum i skolväsendet i Västeuropa kan återigen kopplas samman med det som Fairclough benämner *marketization of discourse*. Tendensen att individens valfrihet ökar öppnar nya vägar för mängder av elever i skolväsendet – valmöjligheter att själv välja en skola och utbildning som passar ens egna önskemål är säkerligen något låter bra i de flestas öron. Men att näringslivets diskurs koloniserar den svenska skolan kan indirekt bidra till minskade möjligheter för de elever som inte förfogar över tillräckligt med kulturella kapital. För det första besitter de elever som redan har förutsättningar, via sitt kulturella kapital, större möjligheter att söka och komma in på attraktiva utbildningar. Bourdieu (1995, s. 38) menar för det andra på att det kulturella kapitalet inte enbart är väsentligt i själva skolan, utan även i valet av detsamma. De elever som besitter nedärvt kulturellt kapital har även en fördel när den svenska skolan i allt större utsträckning privatiseras; dessa kan genom sin släkt, familj och kontakter dra nytta av sitt kulturella kapital när de väljer skola och därmed bättre utnyttja sina valmöjligheter. Att näringslivets diskurs koloniserar den svenska skolan är således problematiskt ur ett jämlikhetsperspektiv, och risken finns att en ökning av friskolor och individualisering i framtiden kommer att öka vikten av innehav av kulturellt kapital.

Liknande tendenser finns att hitta när temana kontroll kontra jämlikhet diskuteras. Att som "Allians för Sverige" föreslår, det vill säga att införa betyg i ordning och uppförande, samt att skolskall skrivs in i betyget leder även detta till en ökad risk för att det kulturella kapitalet betydelse i den svenska skolan ökar. Detta grundas utifrån antagandet att de elever som inte besitter ett kulturellt kapital har svårare att förstå och omvandla det symboliska kapital som existerar i maktrelation mellan lärare och elev, vilket har en fundamental betydelse för att förstå hur skolväsendet fungerar (Broady, 1990, s. 171-172). En elev som inte innehar denna kapitalform i tillräcklig utsträckning kan således inte läsa det kodspråk som existerar i skolan och kan därav uppfattas som missanpassad, vilket kan tendera till låga betyg i exempelvis ordning och uppförande. Denna maktutövning, det vill säga att skriva in skolskall i betyget samt att betygsätta ordning och uppförande, bidrar således till en ökad kontroll av individerna i samhället och kan ses som en individualiserad form av maktutövning där betyget placerar in individerna i ett bestämt fack i samhällsordningen (Foucault, 2003, s. 190). De elever som på grund av sin brist av kulturella kapital inte behärskar det symboliska kodspråk i skolan kan således bli stämplade som samhällsodugliga individer, en stämpling som ingen individ i samhället eftersträvar.

Det som vidare tydliggjordes i "Allians för Sveriges" framställning av den svenska skolan utifrån temat jämlikhet, var att de nästan genomgående beskrev skeendet utifrån historiska perspektiv, eller med andra ord transitivityten återgavs utifrån ett händelseförlopp. Genom att producera bilden av jämlikheten i den svenska skolan utifrån historiska skildringar och formuleringar så som: *"Varje samhälle har skyldighet att ge alla barn och ungdomar en utbildning som förbereder dem för ett liv som vuxna. (...) Det har länge varit självklart att en persons utbildning inte ska vara beroende av social bakgrund och ekonomiska resurser. Alla ska ha samma rätt till god utbildning."* (2006, s.4), så skapar "Allians för Sverige" en bilden av att samhället och skolan under årtionden gått hand i hand och att jämlikheten i den svenska skolan är god. Genom att presentera jämlikheten i den svenska skolan som god avproblematiserar textförfattarna det faktum som välfärdspolitiska rådets rapport påvisade; att en individs social bakgrund faktiskt fortfarande är av relevant betydelse för dennes prestationer i skolan (Björklund, et al., 2003, s.123-125). "Allians för Sverige" menar vidare på individens utbildning inte skall vara beroende av individens bakgrund eller ekonomiska resurser. I Sverige skall således alla medborgare ha rätt till en god utbildning, och "Allians för

Sverige” presenterar också förslag rörande att en persons sociala klass inte har någon betydelse för hur väl man presterar i den svenska skola (2006, s.6): *”När grundskolan är av hög kvalitet blir inte kön och familjebakgrund längre avgörande för hur väl en elev lyckas nå kunskapsmålen.”* Denna skildring av att en individs social klass inte har någon betydelse så länge skolans är av hög kvalitet är något som Bourdieu motsatte sig. Han menar istället på att framgångsrikedom i skolväsendet till stor del bygger på en dold överföring av symboliskt kapital mellan elever och lärare. Bourdieu pekar på att om man kommer från enklare förhållanden måste man inte enbart kämpa för att nå boklig bildning och kunskap, man lever även med sitt sociala ursprung och sina klassmässiga erfarenheter. En elevs sociala ursprung medför således att stora delar av skolväsendets innehåll uppfattas som abstrakt och ogripbart, detta beroende på att det inte besitter det nedärva kulturella kapital som elever från andra samhällsklasser haft med sig från födseln. Detta kan förklaras med att familjer som själva har lyckats väl i skolan och således nått en hög samhällslig position, investerar mer i sina egna barns skolgång ju mer kulturellt kapital de besitter – detta bidrar följaktligen till att de mest framgångsrika familjerna genom sitt innehav av kulturella kapital i och med detta tar beslag på och ”ärver” sina positioner i samhället (Bourdieu, 1995, s. 31-35). Med utgångspunkt ifrån Bourdieus teori rörande klassreproduktionen i skolväsendet ter således sig ”Allians för Sveriges” (2006, s.6) formuleringen, *”När grundskolan är av hög kvalitet blir inte kön och familjebakgrund längre avgörande för hur väl en elev lyckas nå kunskapsmålen.”*, som notabel. En elevs familjebakgrund kommer alltid, om än inte av avgörande, ha en betydelse för hur väl denne lyckas i skolan, om skolan dessutom är av hög kvalitet kan detta bidra till att det kulturella kapitalets betydelse ökar.

I ljuset av detta är det intressant att diskutera huruvida ”Allians för Sverige” faktiskt agerar i jämlikhetsfrågan; kan det vara så att de uttrycker sig på ett sätt och agerar på ett annat? Bergström & Boréus (2005, s. 347) menar på att textuella studier av politisk argumentation kan vara problematisk, och därav skall kritisk diskursanalys inte enbart koncentrera sig på den språkliga dimensionen i analysen; i vissa fall är det väsentlig att även undersöka vad förslagen rent reellt faktiskt leder till. Detta tänkte jag göra genom att analysera hur väsentlig jämlikheten egentligen är för ”Allians för Sverige”. I hela ”Allians för Sveriges” utbildningspolitiska valmanifest framträder det endast ett fåtal förslag vars huvudsakliga mål är att öka jämlikheten i den svenska skolan, exempelvis så föreslår ”Allians för Sverige” att

snedrekryteringen till högre utbildningar med kraft måste motverkas och detta skall ske genom bättre information och införandet av fadderverksamhet (2006, s. 44-45). Att "Allians för Sverige" enbart presenterar ett fåtal förslag vars uppgift är att stärka jämlikheten kan tyda på två saker; antingen att de anser att jämlikheten i den svenska skolan är mycket god, eller så prioriterar de inte denna fråga. Vilken ståndpunkt "Allians för Sverige" än representerar uppfattas det av läsaren som om den svenska skolan är rättvis och jämlik; om fallet inte vore så skulle väl problemet offentliggöras. När väl jämlikhetsaspekten skildras i den svenska skolan så presenterar "Allians för Sverige" en rad motsägelsefulla förslag, å ena sidan skriver de att den sociala snedrekryteringen till högre utbildningar med kraft måste motverkas (2006, s.44), å andra sidan talar "Allians för Sverige" om vikten av att höja kvaliteten och behörighetskraven till högskola och universitet (2006, s. 44-45). Det är något som rimmar illa, att hävda att snedrekryteringarna med kraft måste motsättas samtidigt som de eftersträvar högre kvalitet och högre behörighetskrav är två förslag som motsätter sig varandra; detta eftersom en höjning av behörighetskraven i princip skulle bidra till att minska möjligheten för de elever med låg kulturellt kapital att nå dessa utbildningar vilket i sin tur leder till att snedrekryteringen till dessa utbildningar ökar (Bourdieu, 1995, s. 34-35). Slutligen kan man här koppla samman "Allians för Sverige" presentation av jämlikheten i den svenska skolan till det som den kritiska diskursanalysen benämner ideologi; när "Allians för Sverige" framställer jämlikheten i den svenska skolan råder det inte konformitet mellan det som de presenterar och den verklighet som den tidigare forskningen inom området framlagt. När "Allians för Sverige" beskriver jämlikheten i skolväsendet skildrar de således en bild av verkligheten som inte överstämmer med den verklighet som existerar utanför diskurserna. Då "Allians för Sverige" talar om jämlikhet så blir kontentan av detta att det skyller den brist på jämlikhet som faktiskt existerar i den svenska skolan.

Ovan har det presenteras hur "Allians för Sveriges" förslag rent konkret skulle tänkas påverka klassreproduktionen i den svenska skolan på ett negativt sätt. Det är dock inte givet på förhand att den framställning som "Allians för Sverige" framställer enbart skulle påverka klassreproduktionen negativt. Exempelvis skulle den ökade flexibilitet som "Allians för Sverige" föreslår i den svenska skolan, kunna bidra till att den enskilde eleven framhävs i allt större utsträckning; detta beroende på att skolan då inte lika stark utgår ifrån premissen om att behandla alla elever likvärdigt – en starkare fokusering på den enskilde individen och dennes

behov skulle mycket väl kunna innebära att det symboliska kapitalets betydelse för framgång i utbildningssystemet skulle minska. Med fokus på klassreproduktionen kan följaktligen förslag som åsyftar att öka flexibiliteten i skolan att leda till att klassreproduktionen i den svenska skolan kommer att genomgå en positiv förändring. Det av "Allians för Sverige" framlagda förslag att öka fokusering på den enskilde eleven i skolan, skulle kunna vara en positiv faktor för klassreproduktionen i skolan. Detta förslag skulle kunna motverka det som enligt Bourdieu utgör en fundamental betydelse för klassreproduktionen; det vill säga att klassreproduktionen i mångt och mycket har som utgångspunkt ifrån att man i skolan utgår ifrån förutsättningen att behandla alla elever likvärdigt (Broady, 1990, s. 215-216). En ökad individualisering skulle följaktligen kunna minska den överföring av symbolvärde som i dagens skola är så viktig.

Att näringslivets diskurs allt mer har kommit att koloniserat den svenska skolan, skulle i likhet med ovan nämna exempel, även detta kunna få en positiv effekt på klassreproduktionen i densamma; detta då näringslivets diskurs sammanflätas med ett marknadsekonomiskt tänkande. Marknadsekonomiskt tänkande utgår inte på samma sätt som det traditionella skolväsendet utifrån tesen om att klassreproduktionen grundas utifrån den dolda överföringen av symboliskt kapital mellan elever och lärare. Marknadsekonomi kan istället sägas fokusera på utbildningsväsendet utifrån ett vinstdrivande perspektiv, där ökning av profit står i centrum – vilka som bidrar till att skolans profit ökar är i detta avseende meningslöst. Att den svenska skolan i allt större utsträckning har kommit att präglas av att näringslivets diskurs har kommit att kolonisera den svenska skolans diskursiva praktiker, kan i slutändan följaktligen komma att leda till att skolan ur ett rent klassreproduktionsmässigt avseende kommer att gå igenom en förändring; en förändring som kan leda till att innehav av symboliskt kapital inte längre kommer att utgöra en fundamental betydelse för den enskilde individens framgång i utbildningsväsendet.

Vidare skulle en ökad kontroll och mer fokus på den "faktiska" kunskapen i den svenska skolan kunna påverka jämlikheten i densamma. En tillbakagång till ökad kontroll, vilket utgör ett centralt tema i "Allians för Sveriges" framställning av den svenska skolan, skulle kunna innebära att innehav av det symboliska kapitalets värde i skolväsendet skulle kunna minska; detta beroende på att en ökad kontroll ämnar att bidra till att det som betygsätts allt mer är

elevers faktiska kunskap. Att det är den faktiska kunskapen som mäts eller betygssätt innebär att utbildningssystemet inte lika starkt som tidigare bygger på överföring av symbolisk kapital – i en sådan skola räcker det att lära sig läxan utantill, den enskilde individen behöver således inte längre behärska det symboliska kodspråk som existerar i skolan för att nå framgång.

Denna uppsats har av naturliga skäl inte kunna besvara hur ”Allians för Sveriges” förslag har kommit att påverka klassreproduktionen i den svenska skolan, utan detta är något som jag lämnar till framtida studier att besvara. Oavsett hur framtida svenska regeringar kommer att formulera sin utbildningspolitik, verkar det dock som att den genomgående trenden, *marketization of discourse*, som alltmer har kommit att kolonisera de offentliga institutionerna är här för att stanna. Denna marknadsivering av de offentliga institutionerna kommer med allra största säkerhet även att påverka klassreproduktionen i samhället, vilket jag har givit exempel på i denna studie. Hur dessa förändringar i realiteten kommer att inverka på klassreproduktionen kan dock enbart framtiden utvisa.

Referenslista

Bergström, G., & Boréus, K., (2005), *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Lund: Studentlitteratur.

Björklund, A., Edin, P-A., Fredriksson, P., Krueger, A.B., (2003), *Den svenska skolan – effektiv och jämlik? Välfärdspolitiska rådets rapport 2003*, Kristianstad: SNS Förlag.

Bourdieu, P., (1995), *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori*, Göteborg: Daidalos.

Broady, D., (1990), *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. Stockholm: HLS Förlag.

Börjesson, M., (2003), *Diskurser och konstruktioner. En sorts metodbok*, Lund: Studentlitteratur.

Erikson, R. & Jonsson, J., (1993), *Ursprung och utbildning: Social snedrekrytering till högre studier*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Fairclough, N., (1992), *Discourse and Social Change*, Cambridge: Polity Press.

Fairclough, N., (1995), *Critical Discourse Analysis*, London: Longman.

Foucault, M., (1993), *Diskursens ordning*, Stehag: Symposion.

Foucault, M., (2003), *Övervakning och straff*. Lund: Arkiv förlag

Giddens, A. (tillsammans med Beck, U., & Lash, S.,) (2003), *Reflexive Modernization. Politics, tradition and aesthetics in the modern social order*. Cambridge: Polity Press.

Månson, P., (red) (2003), *Moderna samhällsteorier*. Stockholm: Prisma

Winther-Jørgensen, M., & Phillips, L., (2000), *Diskursanalys som teori och metod*, Lund: Studentlitteratur.

Utbildningsutskottets betänkande, UbU14, (2005/2006), *Grundskolan*, Stockholm: Riksdagens tryckeriexpedition.

Utbildningsutskottets betänkande, UbU10, (2005/2006), *Gymnasieskolan*, Stockholm: Riksdagens tryckeriexpedition.

Internetsidor:

Allians för Sverige; Björklund, J., Tolgfors S., Larsen S., Davidsson, I (2006), *Mer kunskap – en modern utbildningspolitik*.

<http://www.kristdemokraterna.se/upload/files/varpolitik/rapporter/2006/alliansrapport%20utbildning.pdf> - 20061115

Socialdemokraterna (2006) – *Valet 2006, Valanalysgruppens slutrapport.*

http://www.socialdemokraterna.se/upload/Rapporter/Valanalys/Slutrapport_valanalys_070329.pdf - 20070524

Statistiska centralbyrån (2004) – *Universitet och högskolor. Social bakgrund bland högskolenybjörjare 2003/04 och doktorandnybjörjare 2002703.*

http://www.scb.se/Statistik/UF/UF0205/2003I04/UF0205_2003I04_SM_UF20SM0402.pdf - 20070706